

Onderwerp

Informatiebundel SMWF

Kern mededeling:

De acht overheden in Flevoland trekken samen op in Samen Maken We Flevoland. Het afgelopen najaar zijn twee informatiebijeenkomsten voor raden, staten en de leden van de AV van het waterschap gehouden. Om u en de andere volksvertegenwoordigers in Flevoland te informeren over de ontwikkelingen hebben we een Informatiebundel gemaakt. Deze bieden we alle volksvertegenwoordigers aan.

Mededeling:

We verwijzen naar de Informatiebundel die als bijlage wordt bijgevoegd. Deze bundel wordt ook aangeboden aan de nieuw gekozen gemeenteraden. De inhoud van deze bundel kan betrokken worden bij komende besprekingen zoals de Perspectiefnota en de evaluatie en mogelijke actualisatie van de Omgevingsvisie. Daarnaast is het de bedoeling om voor het zomerreces een conferentie te organiseren voor de volksvertegenwoordigingen van Flevoland. Daar zal deze samenwerking en de Samenwerkingsagenda Rijk-Regio centraal staan.

Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Informatiebundel volksvertegenwoordigingen SMWF	2938404	Ja

Registratienummer

2938386

Datum

29 maart 2022

Afdeling/Bureau

EBES

*Openbaarheid***Openbaar***Portefeuillehouder***Smelik, C.W.**

Ter kennisname aan PS en
burgerleden

Aan

Gemeenteraden, Provinciale Staten, leden AV Waterschap Zuiderzeeland in Flevoland

Onderwerp: Samen Maken We Flevoland
Maart 2022

Geachte volksvertegenwoordiger,

Sinds eind 2020 kent Flevoland de regionale samenwerking 'Samen Maken We Flevoland' (SMWF). Die samenwerking is gericht op keuzes voor de ontwikkeling van de Flevolandse samenleving. Inhoudelijk hebben wij daarbij gekozen om het bouwen van een samenleving centraal te stellen en van daaruit de "woonopgave" als kernvraagstuk te beschouwen, een van de redenen om de polders te ontwikkelen. Met een goede bodem- en waterkwaliteit als fundament voor die samenleving. Om een samenleving duurzaam te bouwen zien we de woonopgave in samenhang met andere thema's (klimaat, werkgelegenheid, bereikbaarheid, energie, voorzieningen etcetera). Dat zijn basisvoorwaarden die voor Flevoland noodzakelijk zijn.

Waarover informeren wij u?

Om u te informeren over wat er sinds die tijd is gebeurd nemen we u in bijgevoegde informatiebundel mee in het proces van Samen Maken We Flevoland:

- in de eerste plaats over samenwerking in Flevoland; acht overheden in Flevoland die als collectief optrekken.
- in de tweede plaats brengen we u op de hoogte van het proces waarin we op dit moment als regio in gesprek zijn met het Rijk. Dit bestuurlijk overleg werkt aan een Samenwerkingsagenda Rijk – Regio. Daarin willen wij als regio afspraken met het Rijk vastleggen over de aanpak van grote Flevolandse en landelijke opgaven.

Wij nodigen u uit om deze informatiebundel te gebruiken bij de komende besprekingen over regionale samenwerking in Flevoland en over de Samenwerkingsagenda Rijk-Regio. Onder aan deze brief staat welke documenten u in deze bundel kunt vinden.

Regio en Rijk willen opgaven samen aanpakken

We trekken als Flevolandse overheden samen op om de grote opgaven en transities het hoofd te bieden. Daarvoor hebben we in de zomer 2020 het manifest Wij zijn Flevoland! opgesteld als ons aanbod aan de Tweede Kamer en met het oog op de nieuwe kabinetsperiode. Onze ambitie is om daarbij als regio, juist met onze verscheidenheid binnen de provincie, de ontwikkeling van de Flevolandse samenleving samen te versterken. Hiervoor is het nodig onze samenwerking in de regio verder te verstevigen, zodat we gezamenlijk optrekken, dezelfde koers hebben, als eenheid optreden en eenzelfde geluid kunnen laten horen. De afgelopen periode is onze regionale samenwerking gegroeid. En bij het Rijk is dat niet onopgemerkt gebleven.

Wat vragen wij van u?

In twee bijeenkomsten in het najaar 2021 hebben wij de aanwezige volksvertegenwoordigers bijgepraat over dit proces. Wij vinden dat dit een politiek traject is en niet alleen een bestuurlijk proces moet zijn. We hebben u als volksvertegenwoordigers nodig. En wij vragen u

1. om actieve betrokkenheid te tonen in dit proces. Het gaat over de toekomst van onze Flevolandse samenleving;
2. uw dagelijks bestuur richting en kaders mee te geven. Voor de gemeenteraden is het van belang deze samenwerking SMWF en de Samenwerkingsagenda Rijk-Regio te betrekken bij de vorming van en opdracht aan uw dagelijks bestuur. Als bestuurders hebben we een duidelijk mandaat nodig;
3. met ons over deze ontwikkeling van gedachten te wisselen. We nodigen u van harte uit voor een regionale bijeenkomst, een festival voor het zomerreces. En we denken na hoe we onze inwoners kunnen uitnodigen om mee te denken.

Volgende fase van samenwerking

Sinds de zomer van 2021 hebben Rijk en Regio op bestuurlijk en op ambtelijk niveau gewerkt aan een inhoudelijke strategische samenwerkingsagenda Rijk-Regio. We spreken elkaar op basis van gelijkwaardigheid. Sinds het nieuwe kabinet (januari 2022) met de uitvoering van het regeerakkoord is gestart is er sprake van een versnelling in de Rijk-Regio samenwerking. De gezamenlijke Strategische agenda Rijk-Regio die we aan het voorbereiden zijn is cruciaal voor de ontwikkeling van Flevoland. En ook voor onze regionale samenwerking (SMWF).

Volgende fase voor de ontwikkeling van Flevoland

We werken als vanuit het perspectief dat we in Flevoland een samenleving hebben te bouwen en geen huizen (meer dan stenen stapelen). En wij zien de noodzaak voor een integrale aanpak van diverse grote transitie's. We benadrukken de onderlinge verwevenheid en urgentie om gezamenlijk opgaven aan te pakken: Rijk, provincie, waterschap en gemeenten. De conceptversie van deze Samenwerkingsagenda, met als werktitel "Over de brug komen" die ter bespreking is bijgevoegd, is niet het einddocument. Bestuurlijk hebben alle colleges het conceptdocument besproken en onderschreven als een goede richting. In een later stadium en een volgende versie voegen we daaraan de concrete afspraken ter bespreking toe.

Bespreking met raden/staten/AV

Het is van belang om deze ontwikkelingen te volgen en daarop focus te houden. Dit alles vergt de nodige inspanning en de bereidheid dit proces samen in te gaan. Er zullen politieke keuzes gemaakt moeten worden en de maatschappelijke opgaven vragen om dergelijke besluiten. Wij zien mogelijkheden om de Flevolandse samenleving verder te ontwikkelen en zijn bereid daarover met elkaar en met het Rijk afspraken te formuleren.

We doen dit omdat we trots zijn op wat Flevoland al is gerealiseerd en trots zijn op wat in Flevoland kan. En we zijn bereid daar als regionale overheden samen de schouders onder te zetten.

Met vriendelijke groet,

Bestuurlijke Contactgroep Samen Maken We Flevoland:

Cees van den Bos, Adam Elzakalai, Wim van der Es, Jean Paul Gebben, Roger de Groot, Jan Hoek, Hetty Klavers, Cora Smelik (voorzitter).

Bijlagen

- Tijdlijn Samen Maken We Flevoland
- Manifest Wij zijn Flevoland! en aanbiedingsbrief informateur
- Infographic Flevo-event 14 September 2021
- Uitnodiging bijeenkomst raden/staten/av 17 december 2021, inclusief links naar:
 - o Spoken word over Flevoland
 - o Compilatie bestuurlijke conferentie 29 juni 2021
 - o Compilatie bijeenkomst raden/staten/av 4 oktober 2021
- Concept Samenwerkingsagenda Flevoland (Rijk-Regio): 'Over de brug komen' versie 1.0 18 februari 2022

Bijlagendeel A: Samen Maken We Flevoland

- Tijdlijn Samen Maken We Flevoland
- Manifest Wij zijn Flevoland! en aanbiedingsbrief informateur
- Infographic Flevo-event 14 September
- Uitnodiging bijeenkomst raden/staten/av 17 december, inclusief links naar:
 - o Spoken word over Flevoland
 - o Compilatie bestuurlijke conferentie 29 juni
 - o Compilatie bijeenkomst raden/staten/av 4 oktober

Tijdlĳn Samen Maken We Flevoland

Wat er is afgelopen periode gebeurd?

Onder de noemer 'Samen Maken We Flevoland' verstevigen we de samenwerking in Flevoland om voor onze inwoners een toekomstbestendige en duurzame leefomgeving te ontwikkelen. We hebben eerder het rĳk een aanbod gedaan om in Flevoland (landelijke) opgaven (regionaal) aan te pakken. Wat Flevoland het Rĳk te bieden heeft is geformuleerd in het manifest 'Wĳ zĳn Flevoland!'; ons aanbod aan Nederland met het oog op de Tweede Kamerverkiezingen van 17 maart 2021. Dit is de start geweest van de intensivering van de regionale samenwerking van de Flevolandse overheden. Een aantal activiteiten op een rĳ die daarna hebben plaatsgevonden:

September 2020 Manifest 'Wĳ zĳn Flevoland!'

Op onderdelen, portefeuilles en projecten wordt in Flevoland altijd al goed samengewerkt. Toch hebben de bestuurders de wens uitgesproken meer integraliteit in de samenwerking te brengen. Als acht overheden hebben we dit manifest opgesteld om duidelijk te maken wat Flevoland te bieden heeft. We hebben op vijf thema's uiteengezet wat we kunnen betekenen voor landelijke opgaven. Een integrale aanpak van opgaven is noodzakelijk om te bouwen aan de Flevolandse samenleving. Tegelijk hebben we aangegeven wat we op elk van deze thema's van het Rĳk nodig hebben.

10 november 2020 Eerste bestuurlijke conferentie

Na het uitbrengen van het Manifest is een bestuurlijke conferentie georganiseerd om met elkaar te spreken over interbestuurlijke samenwerking en onze regionale vraagstukken op basis van het Manifest. Resultaat van deze bijeenkomst was dat het vooral moest gaan over de vraag: Hoe gaan we die samenwerking verder vormgeven? Ook de directeur-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties was aanwezig en hij gaf daarbij aan graag met ons in gesprek te willen gaan. Als uitgangspunt spreekt hem de samenwerking als partners op basis van gelijkwaardigheid aan.

Vorming bestuurlijke & ambtelijke contactgroep

Na deze eerste conferentie is er een 'contactgroep' van bestuurders uit Flevoland ontstaan (BCG). Niet om inhoudelijke dossiers te bespreken, maar om de relaties met elkaar te versterken, onze bijdrage aan de landelijke opgaven in de schijnwerpers te zetten, dwarsverbindingen te zoeken en te signaleren waar gaten vallen. Een lid uit uw college neemt deel aan een kort tweewekelijks overleg van deze contactgroep. De bestuurlijke contactgroep wordt ondersteund door een ambtelijke contactgroep (ACG).

Vanaf april 2021 Gesprekken rĳk-regio

De BCG heeft energie gestoken in de intensivering van de samenwerking. Op basis van een bestuurlijke gespreksronde is een aantal kernkwaliteiten en belangrijkste vraagstukken voor Flevoland geselecteerd. Vanuit de woonopgave, de motie Koerhuis en de politieke reacties daarover worden opgaven meer integraal opgepakt. Andere leidende thema's zĳn de landbouw en het landelijk gebied, de pijlers water, bodem en klimaat en de innovatieve kracht van de Flevolandse economie.

Inbreng in de formatie

Ons aanbod in het Manifest is geschreven met het oog op de landelijke verkiezingen. Onze bijdrage aan de landelijke opgave in Flevoland hoort een plaats te krijgen in het regeerakkoord. In de BCG heeft meerdere malen het gesprek plaatsgevonden over boodschappen die ieder in de eigen communicatielijnen kon inbrengen. Eveneens hebben we aanloop naar de verkiezingen gezamenlijk het Manifest aangeboden aan potentiële Kamerleden en de uitnodiging gedaan om de relatie met Flevoland te blijven onderhouden.

29 juni 2021

Tweede bestuurlijke conferentie

Na de eerste conferentie in november is er in juni een tweede conferentie georganiseerd voor verdere verdiepende gesprekken in kleinere groepen rondom een aantal stellingen.

Meer informatie: [Flevoland heeft Nederland veel te bieden - Provincie Flevoland](#)

14 september 2021

Flevo-event

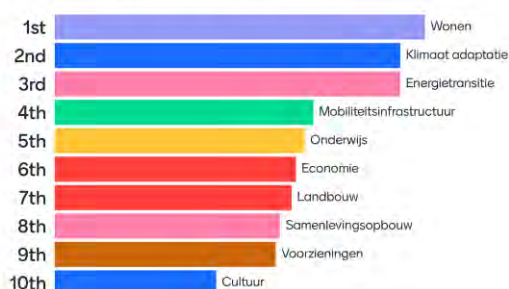
Op het jaarlijkse Flevo-event hebben we als 1 regio gezamenlijk kunnen laten horen en zien wat Flevoland te bieden heeft en wat we ook nodig hebben in onze groei- en ontwikkelopgave. Er was onder meer een boeiend debat met Tweede Kamerleden. Onze bestuurders hebben in ontmoetingen contacten gelegd met leden van de Tweede Kamer. Betrokken Kamerleden willen we graag binden aan Flevoland.

4 oktober 2021

Eerste bijeenkomst volksvertegenwoordiging

Tijdens deze eerste informatiebijeenkomst voor de raden, staten en algemene vergadering hebben de leden van de BCG de aanwezige volksvertegenwoordigers (circa 30) verteld over het proces dat op gang is gebracht. Doorgesproken is aan de hand van enkele vragen wat deze leden belangrijke onderwerpen vinden.

Welke onderwerpen vindt u het meest belangrijk die we als Flevoland gezamenlijk willen oppakken?

Welke instrumenten vindt u belangrijk om in te zetten in dit proces om u in positie te brengen:

Meer informatie: [Samen Maken We Flevoland - Provincie Flevoland](#)

Tijdens de tweede bijeenkomst is naast de regionale samenwerking het gesprek over de inhoud gezocht. Professor Caspar van den Berg heeft benadrukt dat de intensiteit van de regionale samenwerking flinke meerwaarde kan hebben, juist waar de verscheidenheid tussen de overheden elkaar mooi kan aanvullen. Hij heeft daarbij ook gewezen op NO Noord Brabant waar de overheden veel baat hebben bij interne samenwerking, terwijl de samenwerking over de grenzen heen al stevig is. Tijdens de bijeenkomst zijn in groepen verdiepende gesprekken gevoerd over de regionale samenwerking, de rol van de volksvertegenwoordiging en over de verschillende thema's (aan de hand van de praatplaat over de strategische samenwerkingsagenda Rijk-Regio).

Wat gaan we komende tijd doen?

Werken aan gezamenlijke strategische samenwerkingsagenda rijk - regio

Afgelopen jaar zijn er gesprekken en werkbijeenkomsten geweest met ambtenaren/ directeuren van diverse ministeries (met Ministerie BZK in de lead) over mogelijke samenwerking rondom het aanpakken van maatschappelijke opgaven. Namens Flevoland zit een brede vertegenwoordiging aan tafel. Doel is om draagvlak te creëren voor een brede 'samenwerkingsagenda voor Flevoland', waarbij rijk en regio gezamenlijk de schouders zetten onder een aantal opgaven in deze regio. Onze ambitie is om ontwikkelingen op grote schaal toe te passen en daarin versnelling/ doorbraken mogelijk te maken.

De samenwerking binnen Flevoland is bedoeld om de regio structureel te versterken. Als eerste mijlpaal wordt gewerkt aan de Strategische Agenda Rijk-Regio, waarin aanvullend op de afspraken die op dit moment al van toepassing zijn op Flevoland, afspraken worden vastgelegd over de doorontwikkeling van de Flevolandse samenleving. Dit gebeurt langs de drie inhoudelijke sporen:

- Vitale steden en dorpen (inclusief samenlevingsaspecten, voorzieningen, bereikbaarheid)
- Duurzaam natuurlijk fundament (landbouw, water, bodem, klimaat, landelijk gebied)
- Sterke regionale economie (innovatie, Human Capital, werkgelegenheid)

Bij het maken van mogelijke afspraken tussen rijk en regio gaan wij uit van integraliteit van de opgaven en het werken als één overheid. Bij het vastleggen van afspraken moeten de komende tijd ruimtelijke en inhoudelijke keuzes worden gemaakt. Ook over de randvoorwaarden en de samenhang met lopende trajecten (o.a. MRA, LNL, regiodeel Noordelijk Flevoland, RRAAM) moet worden gesproken.

Organiseren Portefeuillehouder overleggen

Om de inhoudelijke inbreng van portefeuillehouders te verkrijgen is een aantal regionale portefeuillehouders overleggen georganiseerd. Deze zijn bedoeld om deze portefeuillehouders mee te nemen in het proces, inbreng te leveren in het concept, maar ook om de eigen thema's te confronteren met een meer integrale benadering van het vraagstuk, dwarsverbanden, crossovers te vinden. En daarmee de urgentie van opgevegerichte gezamenlijke aanpak te benadrukken.

Intensiveren gesprekken volksvertegenwoordiging

Het is noodzakelijk met de volksvertegenwoordiging van de acht overheden regelmatig de samenwerking inhoudelijk te bespreken. Dit kan door middel van:

- Ontmoetingen
- Bijeenkomst / conferentie
- Uitwisseling op commissie niveau
- De instelling van een klankbordgroep Samen Maken We Flevoland
- Zie ook de wijze van betrokkenheid op 4 oktober 2021

Nadat de nieuwe gemeenteraden zijn aangetreden zullen de gesprekken met de volksvertegenwoordiging verder worden opgepakt.

Als gevolg van de wens van het Rijk om tot afspraken te komen op basis van het nieuwe regeerakkoord worden de bestuurlijke gesprekken voor de zomer geïntensiveerd. Om die reden is de bestuurlijke wens om de volksvertegenwoordigers over deze samenwerking te raadplegen versterkt. Voor de zomer wordt in ieder geval een bijeenkomst voor alle volksvertegenwoordigers

georganiseerd om over de regionale samenwerking (Samen Maken We Flevoland) en over de Strategische Samenwerkingsagenda Rijk-Regio met elkaar van gedachten te wisselen.

Deze consultatie is gewenst omdat, voor zover dat nu is te overzien, in het najaar besluitvormend over de afspraken met het Rijk zal moeten worden gesproken.

Intensiveren directeur/ secretarissen overleg

De governance en organisatie van de samenwerking krijgt aandacht in de te vormen Samenwerkingsagenda Rijk-Regio. Ook het Rijk neemt daar aan deel. De structuur voor het vervolgproces is nodig op zowel politiek, bestuurlijk als ambtelijk niveau. Ook de daarmee gepaard gaande inzet van de organisaties en middelen zal daarbij aandacht moeten krijgen.

Onderzoek samenwerking Ministerie van BZK

Flevoland is bereid mee te doen aan een vergelijkend onderzoek naar bestuurlijke regionale samenwerking. In opdracht van het ministerie van BZK voert de RUG, samen met Berenschot, een onderzoek uit naar de kwaliteit van de samenwerking in tien regio's. Daarvan kunnen we leren.

WIJ ZIJN FLEVOLAND!

ONS AANBOD AAN NEDERLAND MET HET OOG OP
DE TWEDE KAMERVERKIEZINGEN 17 MAART 2021

september 2020

INLEIDING

In dit manifest 'Wij zijn Flevoland!' presenteren wij ons aanbod aan Nederland. Dit doen we als decentrale overheden met het oog op een nieuwe Tweede Kamer en een volgend kabinet. Flevoland heeft geschiedenis als 'man-made' land. Wij kunnen als geen ander het verhaal vertellen van ruimte en lef om ideeën tot uitvoering te brengen, kansen te benutten en een nieuwe samenleving op te bouwen. Het verhaal van een gebied dat een belangrijke sleutel is in de oplossing van landelijke vraagstukken.

Dit verhaal van Flevoland is nog niet af en daarom vertellen we het opnieuw. We zien volop kansen om Flevoland ten volle tot ontwikkeling te laten komen. Als overheden - gemeenten, waterschap en provincie - doen we dit met vertrouwen in de toekomst van Flevoland en ons land.

Juist nu we te maken hebben met een stikstofopgave, woonopgave en een klimaatopgave en met de gevolgen van het coronavirus, durven we te zeggen: Wij zijn Flevoland!. Wij bieden ruimte en innovatiekracht, we verbinden, we kunnen de landelijke uitdagingen aan en zien mogelijkheden. Daarom zoeken we de samenwerking, binnen de regio, met de regio's om ons heen en met het Rijk. We initiëren de dialoog over een gezamenlijke aanpak van landelijke opgaven. Daar worden Flevoland en Nederland beter van. We doen u een aanbod!

DOEL VAN HET MANIFEST

Dit manifest is bedoeld als aanzet voor de dialoog met het Rijk. De regio nodigt u uit om met ons in gesprek te gaan over wat Flevoland kan en wil bijdragen aan de ontwikkeling van Nederland. We bieden aan om een aantal maatschappelijke vragen samen aan te pakken. Want dat kan in Flevoland.

We focussen ons in dit verhaal op:

- De woonopgave en de ontwikkeling van een samenleving
- De duurzame voedselvoorziening en de landbouwtransitie
- Onze strategische ligging en maatschappelijke oriëntatie naar alle windstreken
- Onze oplossingsgerichtheid en praktische aanpak, innovatief, experimenteel, circulair.

In al deze maatschappelijke ontwikkelingen spelen klimaataspecten en de transitie naar duurzame energie een belangrijk aandeel. Flevoland heeft in elk opzicht veel kwaliteiten en kan daarmee bijdragen aan de ontwikkeling van ons land. Het gaat om het bouwen aan en beheren van een samenleving. Dat vraagt om een integrale benadering, waarbij het fysieke en sociale domein daarin even belang-

rijk zijn. Waarbij goed beheer van de bestaande samenleving, zowel in het stedelijk gebied als in het landelijk gebied, evenveel nadruk moet krijgen als nieuwe ontwikkelingen. Want ook preventie en onderhoud zijn maatschappelijk relevante kosten. En bij de aanpak van deze maatschappelijke vragen in onze regio hebben we het Rijk nodig. Daarom willen we afspraken maken en met het Rijk de gezamenlijke inzet bepalen.

We zijn aanpakkers en doorpakkers, we denken in mogelijkheden en benutten kansen.

We bieden ruimte aan nieuwe ontwikkelingen, innovatie en experiment.

We bouwen samen met u, onze inwoners en onze partners in de regio aan de toekomst van Flevoland.

DE KWALITEITEN VAN FLEVOLAND

- In Flevoland is het goed wonen, werken en leven. Onze basisstructuren zijn stevig. We zijn aanpakkers en doorpakkers, we denken in mogelijkheden en benutten kansen. Dat hoort bij dit gebied en onze eigenheid.
- We maken nieuwe ontwikkelingen mogelijk, we beschikken over innovatiekracht en ruimte voor grote transitieopgaven. We boeken voortgang in de transities van energievoorziening en klimaatdoelen, de landbouw, de gezondheidszorg en een circulaire economie. Ons gebied biedt alle mogelijkheden voor experimenten en initiatieven voor een duurzame samenleving.
- Met onze inwoners en onze partners bouwen we aan de toekomst van Flevoland. We dragen kwalitatief en integraal bij aan de woonopgave met de bijbehorende voorzieningen, bereikbaarheid en ecologie, een wendbare foodsector en het duurzaam versterken van de regio.

ONZE UITNODIGING

We zijn een regio met lef. We hebben veel te bieden. In vijf boodschappen zetten we dat op een rij. Tegelijkertijd hebben we onze rijksoverheid en anderen nodig om te bouwen aan een duurzame samenleving in Flevoland. Samen komen we verder.

Daarom doen we u een aanbod voor de uitdagingen waar Nederland voor staat. En wij initiëren de dialoog over een gezamenlijke investering van regio en Rijk in Flevoland, want we zien volop kansen. Met u, met onze partners en met onze inwoners willen we in samenwerking deze mogelijkheden voor Flevoland benutten. Zo kunnen we onze samenleving duurzaam ontwikkelen en werken aan de toekomst van Nederland. In die samenwerking verwachten we van u hetzelfde lef om oplossingen in onze regio mogelijk te maken:

1. Dialoog over ons aanbod en de verkenning van de gezamenlijke aanpak.
2. Ruimte om te kunnen experimenteren in Flevoland.
3. Concrete afspraken tussen Rijk en regio.

FLEVOLAND BOUWT AAN NEDERLAND

ONS AANBOD

Flevoland biedt -letterlijk- ruimte aan de woningopgave in Nederland. We zijn ons bewust dat dit om een zorgvuldige afweging van belangen vraagt: voor onze inwoners, voor de woningbouw, agrarische sector en de eigenheid van het Flevolandse landschap.

We zetten onze innovatiekracht optimaal in bij nieuwe vormen van verstedelijking. We werken gezamenlijk aan een volwaardige, leefbare, duurzame en circulaire gebiedsontwikkeling. We hebben ervaring in de opbouw van een samenleving!

- Flevoland biedt – letterlijk – ruimte. Dat is zelfs één van onze belangrijkste bestaansredenen. We durven daarbij nieuwe vormen van verstedelijking aan en vinden innovatie in de aanleg van wijken en de bouw van huizen het uitgangspunt. Zo werken we, overheden en partners, aan een volwaardige, leefbare, duurzame en circulaire gebiedsontwikkeling.
- De behoefte aan goede woningen in Nederland en zeker in de Randstad is groot. Aan de Tweede Kamer heeft het kabinet geschreven dat er één miljoen woningen tot 2035 nodig zijn. In de Metropoolregio Amsterdam en in de regio Zwolle verwacht men een flinke toename van het aantal inwoners en van werkgelegenheid. Door de strategische ligging is ons gebied daarvoor geschikt. De motie Koerhuis (19 februari 2020) vraagt de regering met onze regio te verkennen of en hoe 100.000 woningen in Flevoland gerealiseerd kunnen worden.

- Onze samenwerking binnen de regio en met omringende gebieden is gericht op de toekomst. En dat is breder dan alleen (bestaande en nieuwe) woningen. Het gaat over de toekomst en brede welvaart van een gezonde Flevolandse samenleving. Samen kunnen we ervoor zorgen dat Flevoland een gebied blijft waar het goed wonen, leven, werken en recreëren is.
- In Flevoland hebben we ervaring in de integrale ontwikkeling van gebieden. Wij hebben geleerd hoe belangrijk het is om een integrale aanpak te kiezen van wonen, werkgelegenheid, leef-omgeving met de nabijheid van voorzieningen, water, cultuur en natuur als essentiële aspecten. Maar ook kennis, innovatie en talentontwikkeling. Zo werken we verder aan een gezonde basisinfrastructuur voor de Flevolandse samenleving.
- Een nieuwe ontwikkelopgave vraagt ruimtelijke keuzes. Wij zullen belangen goed moeten afwegen om de opgaven aan te pakken en de regio te versterken.

SAMEN KOMEN WE VERDER

Een woonopgave staat niet op zichzelf: veranderingen in onze samenleving vragen om aanpassingen op het gebied van welvaart en welzijn. We hebben geleerd van onze ervaring met het opbouwen van een nieuwe samenleving. Voor de leefbaarheid in de regio zien we als overheden een aantal transities om op door te pakken.

Daarom is het nodig dat we samen investeren!

- met woningen alleen komt een samenleving niet tot bloei. Voor een kwalitatieve ontwikkeling moeten bereikbaarheid, economie, onderwijs, natuur, zorg en cultuur meegroeien
- over de inzet van de gronden van het Rijksvastgoedbedrijf willen we afspraken maken. Voor een robuuste, circulaire en klimaatneutrale aanpak van de gebiedsontwikkeling is regelruimte nodig, evenals flexibiliteit en innovatie. Flevoland vraagt uw medewerking om in deze woonopgave het stikstofvraagstuk gezamenlijk aan te pakken.

De woonopgave is meer dan stenen stapelen. We willen een kwalitatieve ontwikkeling van onze Flevolandse samenleving. Met woningen alleen komt een samenleving niet tot bloei. Het gaat om een volwaardige en duurzame gebiedsontwikkeling, waarbij (OV)bereikbaarheid, werkgelegenheid, voorzieningen, ruimte voor natuur en kwaliteit van wonen belangrijke uitgangspunten zijn. Daarom verwachten we dat regio en Rijk in dialoog afspraken maken over integrale gebiedsontwikkeling. Met het Rijk kijken we daarbij ook naar de stedelijke vernieuwingsprogramma's, onder andere in het Interbestuurlijke programma Leefbaarheid en Veiligheid.

- Flevoland is een jonge provincie. De structuren van werk, cultuur, gezondheidszorg, onderwijs en dergelijke, zijn in de basis wel aanwezig, maar nog niet volledig ontwikkeld. Dat maakt de leefbaarheid in onze regio op onderdelen kwetsbaar. Daarom blijven we investeren in de nabijheid van onderwijs en werkgelegenheid, voorzieningen, gezondheidszorg, cultuur en natuur. Het Rijk kan hierbij helpen en bevorderen dat deze voorzieningen worden betrokken bij de ontwikkeling van onze regio.

- Om deze opgave duurzaam te realiseren spreekt het vanzelf dat we - Rijk en regio - samen investeren in circulair en klimaatbestendig bouwen. De bodem in zuidelijk Flevoland zal de komende tijd sterk dalen, terwijl in dit gebied een grote verstedelijksopgave is. Dit vraagt dat er robuust wordt gebouwd, met waterpartijen en innovatieve bouwmethoden. De bodemdaling leidt tot extra investeringen en onderhoudskosten voor de infrastructuur. Hiervoor moet financiële ruimte worden gevonden.
- Innovatie gaat over morgen, wet- en regelgeving gaan over gisteren. Experimenteerruimte is nodig om bouwprojecten en andere ontwikkelingen mogelijk te maken. Het Rijk kan daar aan meewerken. Flexibiliteit en innovatie, bijvoorbeeld ten aanzien van de stikstofproblematiek en circulair bouwen, zijn essentieel om te knellende wettelijke kaders te voorkomen.
- Duurzaam investeren: de aanpak en kwalitatieve ontwikkeling van de Flevolandse samenleving wordt kritisch wanneer de financiële huishouding van de overheden ongezond is. Extra middelen kunnen nodig zijn om de opgave mogelijk te maken. Denkbaar zijn subsidies en regiodeals, maar ook de inzet van het Rijksvastgoedbedrijf (motie 19 februari 2020).

FLEVOLAND INNOVEERT

ONZE VOEDSELVOORZIENING

ONS AANBOD

De Flevolandse agrarische sector levert een grote bijdrage aan de opgave waar we voor staan om voldoende en veilig voedsel duurzaam te produceren. Samen met ondernemers en kennisinstellingen werken we aan een wendbare, weerbare en innovatieve agrarische sector.

Flevoland bouwt voor Nederland. Dit vraagt ruimte voor wonen, bereikbaarheid, bedrijventerreinen, groen en natuur. Flevoland is in het verleden ook bedoeld om voedsel te verbouwen voor ons land. Inmiddels zijn onze handel en kennis internationaal georiënteerd. Momenteel zien we een grote opgave om in ons land een transitie in de landbouw te realiseren naar korte ketens en kringlooplandbouw. De landbouwtransitie en de woonopgave vragen om een zorgvuldige ruimtelijke en kwalitatieve afweging van belangen. Niet in de laatste plaats omdat wij grote waarde hechten aan het behoud van ons groene karakter, het open landschap en het beheer van het landelijk gebied, waarin de agrarische sector een grote rol speelt.

- De Flevolandse land- en tuinbouwsector draagt in ons land fors bij aan de verduurzaming van de voedselvoorziening en de productie van veilig voedsel. Zo staat Flevoland internationaal bekend. Ook de visverwerkende sector is hierbij als wereldspeler belangrijk. De export van kennis en kunde neemt in belang snel toe. Naast de kringlooplandbouw innoveert ook de reguliere land- en tuinbouw en blijft een belangrijke economische en innovatieve pijler van Flevoland. Met ondernemers werken we hard aan een wendbare, weerbare en innovatieve foodsector.
- We zien een ontwikkeling naar kringlooplandbouw en verkorting van ketens voor ons en realiseren ons dat dit een zeer aanzienlijke opgave is. Hiervoor hebben we het Rijk en andere regio's hard nodig.
- Flevoland is koploper op het gebied van voedselvoorziening, kringlooplandbouw, klimaatbestendige steden en stadslandbouw. Circulariteit, voedsel en gezondheid, klimaat en leefklimaat, duurzaamheid, natuur en wonen vertonen daarin een duidelijke samenhang. De Floriade in 2022 biedt een prachtig podium om dit brede spectrum uit te dragen en inzichtelijk te maken.
- In de duurzaamheid van onze visserijsector wordt fors geïnvesteerd. In de Regiodeal Noordelijk Flevoland staat een toekomstbestendige ontwikkeling van de maritieme sector centraal. Niet alleen investeren we in havenfaciliteiten, maar ook in talentontwikkeling en de arbeidsmarkt via de Human Capital Agenda.
- De bodem van Flevoland is jong en vruchtbaar. Om als voedselproducent wereldspeler te blijven moeten we investeren in biodiversiteit en (behoud van) bodemkwaliteit.

SAMEN KOMEN WE VERDER

Biodiversiteit, bodemkwaliteit, klimaatbestendigheid en waterbeheer en -kwaliteit zijn randvoorwaarden voor de landbouwsector om goed te kunnen functioneren.

Daarom willen we samen met u

- de transitie van de landbouw naar een kringlooplandbouw in de regio stimuleren en daarbij ketens verkorten;
- ruimte in de regelgeving creëren voor (agrarische) ondernemers om innovaties in de land- en tuinbouw door te voeren.

- In delen van de Noordoostpolder en in zuidelijk Flevoland is sprake van aanzienlijke bodemdaling. Om landbouw toekomstbestendig te maken zijn innovaties in bodembewerking en de gewassenteelt nodig.
- We investeren in duurzame en innovatieve productiemethoden en digitalisering. Met het Rijk maken we graag afspraken om hierin partnerschap te zoeken en gezamenlijk te investeren in duurzaamheid en innovatie, zoals de boerderij van de toekomst en de maritieme sector.
- Hoewel de uitstoot van stikstof vanuit Flevoland bescheiden is, is een aanpak van depositie nodig om ontwikkelingen in onze regio en omliggende gebieden mogelijk te maken.
- We willen ondernemers aanbieden dat in Flevoland ruimte wordt gecreëerd voor pilots en scale-ups; dat kan met extra voorschriften, dan weer door regelgeving onder voorwaarden buiten werking te stellen. Daarvoor doen we een beroep op het Rijk.

FLEVOLAND VERBINDT

ONS AANBOD

De kracht van Flevoland is dat we georiënteerd zijn op alle regio's om ons heen. We leven in allerlei regionale netwerken en voelen ons mentaal en fysiek verbonden met de gebieden die aan ons grenzen. Zo schakelen we tussen de Randstad en Noord Nederland. We werken samen in de MRA en we zijn nauw verbonden met regio Zwolle en Noord-West Veluwe.

We stimuleren samen met onze partners de discussie over de bereikbaarheid met de Randstad, Utrecht en oostelijk en noordelijk Nederland.

Flevoland is aangelegd en bedoeld om landelijke vraagstukken op te lossen. Onze provincie is de verbindende schakel tussen het noorden van het land – of zelfs Noord Duitsland – met de Randstad. Onze 'buren' zijn de regio's Zwolle, Noordwest Veluwe, Utrecht en Metropoolregio Amsterdam (MRA).

- De keuzes die we voor Flevoland maken hebben impact op de regio's om ons heen. Daarom werken we graag samen met deze regio's. Bestuurlijke grenzen zijn wat ons betreft ondergeschikt aan de opgaven.
- Wonen, werk en voorzieningen vragen om goede bereikbaarheid. Als verbinding tussen delen van het land zijn weg- en waterinfrastructuur en openbaar vervoer cruciaal voor onze samenleving. Daarin is veel geïnvesteerd.

- We investeren en ontwikkelen knooppunten voor logistiek en hoogwaardige kennis:
 - de logistieke hotspot Zeewolde/Almere/Lelystad, Flevokust Haven, Lelystad Airport en het naastgelegen businesspark, zijn voorbeelden van onze logistieke positie. Dit wordt in deze regio aangevuld met diverse logistieke opleidingen (maritiem, luchtvaart, mobiliteit)
 - het maritiem cluster ontwikkelt zich bovendien naast de visserij met een servicehaven en opleidingsfaciliteiten
 - in Flevoland vestigen zich hoogwaardige werkgelegenheid en kennis op het gebied van technologie en mobiliteit: het Nationaal Lucht- en Ruimtevaart centrum (NLR), de Duits-Nederlandse Windtunnel (DNW) en het Mobiliteit en infrastructuur Testcentrum (MITC) inclusief Rijksdienst voor het wegverkeer (RDW). Met HBO Windesheim en de Aeres Hogeschool kent onze regio gekwalificeerde HBO-opleidingen die zich verder ontwikkelen.

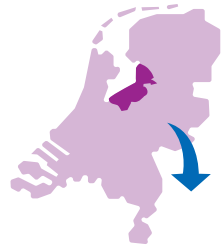
SAMEN KOMEN WE VERDER

Met het Rijk en de MRA-regio zijn afspraken gemaakt vanuit een brede benadering van gebiedsontwikkeling, leefomgeving en harde (OV-)infrastructuur (Samen Bouwen aan Bereikbaarheid).

Vanuit onze regionale oriëntatie en onze verbindende positie willen we samen met u werken aan

- een verbetering van alle verbindingen met de omliggende regio's zoals Utrecht, Amersfoort en Zwolle
- het ontwikkelen van het OV-netwerk
- de doorontwikkeling als logistieke hotspot.

- Voor een optimale invulling van onze verbindingfunctie is het essentieel dat onze bereikbaarheid verbetert, zowel in de gebiedsontwikkelingen als voor wegen en OV-infrastructuur. De woonopgave in Flevoland kan worden gerealiseerd als aan de randvoorwaarde van bereikbaarheid wordt voldaan. Daarom zijn in samenhang daarmee OV-verbindingen (zoals de IJmeerlijn en Lelylijn) en een adequaat wegennet nodig, zoals de verbindingen met het noorden en oosten (N23 en N50), de regio Amsterdam en de regio Utrecht (verbreding A27).
- Voor een voedselproducent en logistieke hotspot is goede bereikbaarheid via de weg, het water en het spoor een randvoorwaarde. Een verbetering van alle verbindingen met omliggende regio's is hiervoor essentieel. Hiervoor vragen wij uw aandacht en commitment.
- Samen met onze partners stimuleren we de discussie over de bereikbaarheid van de Randstad, Utrecht en Noord Nederland.

FLEVOLAND PAKT AAN

EN PAKT DOOR

ONS AANBOD

Flevoland is gemaakt voor oplossingen. We benutten kansen en denken in mogelijkheden, ook in deze coronatijd. Dat zit in ons DNA. We zetten dan ook ons noodfonds om naar langetermijninvesteringen voor sociaal-economische versterking.

Flevoland heeft het excellente klimaat voor innovaties, zoals in circulaire bedrijvigheid en smart mobility. We bieden ruimte voor experiment – letterlijk en figuurlijk – want de Flevolander wil aanpakken en doorpakken.

- Ons vestigingsklimaat is uitstekend door
 - beschikbare ruimte
 - ondernemende en creatieve inwoners
 - flexibiliteit van de arbeidsmarkt
 - een prachtige leefomgeving met recreatieve en toeristische mogelijkheden aan de oostrand, landschapskunst en natuur, zoals het Nationaal Park Nieuwland, inclusief de Markerwadden.
- We treffen structurele maatregelen voor een duurzame en minder conjunctuurgevoelige economie in de regio. We zien goede mogelijkheden voor de ontwikkeling van een circulaire economie en innovatieve landbouw.
- De logistieke en verbindende functie van Flevoland en de structuurversterking van de regionale werkgelegenheid realiseren we door maritieme havenvoorzieningen en de bedrijvigheid op en rond een vergrote luchthaven Lelystad.

- Daarnaast investeren we samen met het bedrijfsleven in flexibiliteit van onze regionale arbeidsmarkt en in opleidingen die ondersteunend zijn aan ons economisch profiel. We maken werk van talent door om- en bijscholing naar nieuwe onderdelen van de economie. Met vele partners werken we aan programma's voor onze beroepsbevolking (Human Capital Agenda). Zo streven we naar voldoende werknemers voor innovatieve bedrijvigheid en een aantrekkelijk vestigingsklimaat, zowel voor afgestudeerden als voor bedrijven.
- Met de beschikbaarheid van een glasvezelinfrastructuur in ons hele buitengebied zijn nieuwe mogelijkheden binnen handbereik, die bijdragen aan de leefbaarheid in het landelijk gebied.

- Kortgeleden heeft onze Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland de status van ROM gekregen. Daarmee kunnen we met het Rijk slagvaardiger investeren in de regionale economie. Met de nodige financieringsinstrumenten kunnen we de economie gericht versterken en ondersteunen we de vestiging van bedrijven in onze regio.
- Flevoland kent een gebiedsgerichte aanpak om het stikstofvraagstuk te verkleinen, waardoor gebiedsontwikkelingen en bouwprojecten mogelijk worden gemaakt.

SAMEN KOMEN WE VERDER

Als regio investeren we in de ontwikkeling van onze Human Capital Agenda.

Samen met u willen we:

- investeren in (hoogwaardige) werkgelegenheid en een aantrekkelijk woonklimaat voor hoger opgeleiden. Dit kunnen we onder andere bereiken door te investeren in de voorzieningen en door bedrijven te stimuleren zich in Flevoland te vestigen, aansluitend bij de bestaande arbeidsmarkt en de nieuwe economie
- ruimte creëren om te experimenteren zodat de innovaties van morgen de kans krijgen tot wasdom te komen
- de experimentele combinatie van de landelijke topsectoren Logistiek, Agri & Food, Energie en Water & Maritiem ondersteunen.

- Om kansen in de circulaire economie te verzilveren is het belangrijk dat er ruimte komt om te experimenteren met innovaties en kennisontwikkeling. Ruimte voor pilots en scale-ups moet de innovaties van morgen de kans geven tot wasdom te komen.
- We investeren als regio in duurzame economische versterking. Om onze werkgelegenheid structureel te verbeteren hebben we oog voor human capital in relatie tot transities zoals energie-, klimaat- en duurzaamheidsdoelstellingen en de digitalisering van de samenleving. Met het Rijk willen we afspraken maken over behoud en ontwikkeling van werkgelegenheid in de diverse transitie.

FLEVOLAND IS DÉ PRODUCENT VAN DUURZAME ENERGIE

ONS AANBOD

De overgang van fossiele brandstof naar de toepassing van alternatieve energiebronnen vraagt het uiterste van overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en inwoners. De opgave is niet alleen de productie van voldoende hernieuwbare energie, maar gaat ook over het denken en doen voor een haalbare en betaalbare aanpak van klimaatopgave.

- We hebben de ambitie om klimaatneutraal te worden. Dat onderscheidt ons niet van andere regio's. Wel zijn we trots op onze bovengemiddelde bijdrage aan de uitvoering van het Klimaatakkoord: Flevoland produceert in 2030 een aanzienlijk deel van de landelijke opgave.
- In Flevoland hebben alle partijen de aanpak van deze ambitie vastgelegd in de eerste Regionale Energie Strategie. De opgave beperkt zich niet tot de productie van voldoende hernieuwbare energie, maar gaat ook over een haalbare en betaalbare aanpak van de klimaatopgave: het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen, zoals CO₂.
- In de voedselproducerende sectoren (landbouw, tuinbouw en visserij) wordt stevig geïnvesteerd in duurzaamheid en energieneutraliteit.

SAMEN KOMEN WE VERDER

Alle partijen zijn, ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid, gezamenlijk verantwoordelijk voor de uitvoering van deze ambitie. Dat vraagt om afstemming, gedragen keuzes en continuïteit in de gekozen oplossingsrichting.

Daarom

- willen wij participeren in plannen vanuit het Rijk en Europa en onze regionale opgaven aanpakken
- doen we een beroep op uw inzet voor een toereikend energienetwerk en -infrastructuur
- vragen wij om regelruimte en een adequaat financieringsinstrumentarium voor een toekomstbestendige leefomgeving om bestaande woningen te verduurzamen en nieuwe woningen CO2-neutraal te bouwen.

- De woonopgave voor Flevoland biedt de kans om in te zetten op echt duurzame gebiedsontwikkeling met woningen en buurten die niet alleen energieneutraal zijn, maar ook CO2-neutraal, circulair en klimaatbestendig. Met het Rijk willen we afstemmen hoe we deze verandering tot stand kunnen brengen.
- Om een toekomstbestendige leefomgeving te realiseren moet worden geïnvesteerd in de verduurzaming van de bestaande woningvoorraad. Met het Rijk willen we mogelijkheden onderzoeken om hierin extra te investeren, bijvoorbeeld via social return on investment. Ook zien we mogelijkheden om via omscholing of bijscholing de regionale arbeidsmarkt in te zetten voor deze verduurzamingsopgave. Waar dat helpt vragen we regelruimte om deze opgave mogelijk te maken.
- De uitvoering van de RES vraagt om een 'rollende agenda' en daar zijn we samen verantwoordelijk voor. Daarom is het belangrijk dat we, ieder vanuit eigen verantwoordelijkheid, de afstemming zoeken en commitment geven op de keuzes die we maken. Daarmee kunnen we samen de ambities uit de RES tot uitvoering brengen.
- We doen een beroep op het Rijk om er voor te zorgen dat er een toereikend energienetwerk (infrastructuur) is. Wij kunnen duurzame energie leveren, dan moet de afzet van deze energie ook (duurzaam) mogelijk zijn.
- In de plannen vanuit het Rijk en Europa willen wij graag participeren en onze regionale opgaven aanpakken. Klimaatdoelen en energietransitie gaan daarbij samen.

PROVINCIE
FLEVOLAND

De Tweede Kamer
Informateur, mevrouw drs. M.I.(Mariëtte) Hamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Onderwerp: Flevoland als versnellingsregio

Geachte mevrouw Hamer,

Met de opdracht van de Tweede Kamer om een nieuw kabinet voor te bereiden heeft u een grote verantwoordelijkheid in de ontwikkeling van onze samenleving. Wij wensen u daarbij veel wijsheid.

Flevoland is bereid een actieve bijdrage te leveren aan de toekomst van Nederland en een Nationaal Herstelplan. Namens de Flevolandse overheden brengen wij u ons aanbod onder de aandacht om bij te dragen aan de aanpak van landelijke opgaven. Het is onze verantwoordelijkheid deze opgaven en de transitie waar we in Flevoland voor staan aan te pakken.

Flevoland als versnellingsregio

Wonen is een belangrijk thema in deze formatie. De Tweede Kamer heeft in februari 2020 in de motie Koerhuis, alsook in de motie Ronnes/Van Eijs, aan het kabinet gevraagd om met ons als regio te bekijken of in Flevoland 100.000 woningen gebouwd kunnen worden. In recentere moties wordt eveneens een beroep op Flevoland gedaan.

Deze uitdaging hebben we gezamenlijk opgepakt. We willen het nieuwe kabinet helpen deze moties uit te voeren. Daarbij gaat het wat ons betreft niet alleen om de aantallen woningen. We willen meer dan stenen stapelen, namelijk bouwen aan een toekomstbestendige, krachtige en weerbare samenleving in Flevoland. Aan de hand van de invulling van de juiste randvoorwaarden (bijvoorbeeld bereikbaarheid, arbeidsmarkt, voorzieningen) willen we dit realiseren op een wijze die opschaalbaar is voor heel Nederland. Flevoland is een pracht van een provincie met een unieke geschiedenis en met bijzondere kwaliteiten. Onze provincie leent zich bij uitstek voor pilots en voor integrale, duurzame en snelle opschaling in de realisatie van innovaties. Op vele terreinen is Flevoland een uiterst interessante en relevante regio waar ideeën en visies, dromen en ambities zich grootschalig laten omzetten in realiteit.

Manifest Wij zijn Flevoland!

Flevoland geeft ruimte voor het versnellen en verbinden van de grote maatschappelijke opgaven en de transitie van deze tijd. In ons manifest [Wij zijn Flevoland!](#) hebben wij aangegeven wat onze provincie te bieden heeft en kan bijdragen aan de toekomst van Nederland. Wij brengen dit aanbod, verwoord in het manifest, graag onder de aandacht van een nieuw kabinet. Onze ambitie is om onze mooie regio als geheel evenwichtig, duurzaam en aantrekkelijk vorm te geven. Door opgaven in Flevoland te combineren kunnen wij een effectieve aanpak realiseren; we denken daarbij aan wonen, bereikbaarheid en economische ontwikkeling, maar ook aan duurzaamheid, bodem- en waterkwaliteit, klimaat en energie: een toekomstbestendige maatschappij waar het goed wonen, werken en recreëren is. In onze regio kunnen pilots worden opgeschaald.

Samen komen we verder

We willen als regio en Rijk gezamenlijk optrekken. Zo maken we snelheid en kan Flevoland een praktijk-innovatiegebied zijn. Zowel voor een verhoging van het bouwtempo, in samenhang met maatschappelijke opgaven, als voor de transitie van de landbouw en voedselvoorziening kan Flevoland bijdragen aan de gewenste versnelling. Deze ambitie willen we waarmaken samen met het Rijk vanuit de gedachte van één overheid. Dit vraagt om bereidheid daartoe van de kant van het Rijk. Daarnaast vragen wij het Rijk om de mogelijkheid van een regionaal Rijksontwikkelbedrijf te verkennen. De bijzondere positie van het Rijksvastgoedbedrijf in Flevoland biedt daarvoor de ruimte.

Wij hopen dat u dit aanbod wilt betrekken bij het opstellen van het regeerakkoord. Vanuit bestuurlijk Flevoland stellen wij voor om samen met het Rijk een gezamenlijke Toekomstagenda Flevoland op te stellen waarin we meerjarig Flevoland verder ontwikkelen. Wij zien dit als 'best practice' voor Nederland als geheel, vanuit een versnelling en robuuste opschaling van woningbouw naar een integrale en evenwichtige ontwikkeling van een mooie krachtige samenleving in Flevoland.

Namens de Flevolandse gemeenten, Waterschap Zuiderzeeland en provincie Flevoland.

Leen Verbeek
Commissaris van de Koning in Flevoland

Zeewolde

WIJ ZIJN FLEVOLAND!

SAMEN KOMEN WE VERDER

**FLEVOLAND GROEIT EN
BOUWT EEN KWALITATIEVE
SAMENLEVING**

- FLEVOLAND **BOUWT**
- FLEVOLAND **VERBINDT**
- FLEVOLAND **INNOVEERT**

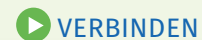
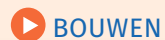
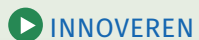
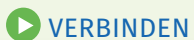

**FLEVOLAND ONTWIKKELT
DOOR EN IS EEN PRAKTIJKLAB
VOOR INNOVATIES**

- FLEVOLAND **BOUWT**
- FLEVOLAND **VERBINDT**
- FLEVOLAND **INNOVEERT**

WIJ ZIJN FLEVOLAND, *Justin Samgar*

FLEVOLAND BOUWT

WIJ DOEN HET

Flevoland biedt letterlijk ruimte voor wonen, werken, leven en ondernemen in een prachtige omgeving voor de huidige en toekomstige bewoners.

SAMEN KOMEN WE VERDER

Aandacht voor bereikbaarheid, voorzieningen, cultuur, natuur en gezondheidszorg en hoogwaardig onderwijs en werkgelegenheid is een voorwaarde voor een gezonde toekomst van de Flevolandse samenleving.

[KIK HIER VOOR MEER INFORMATIE!](#)

FLEVOLAND VERBINDT

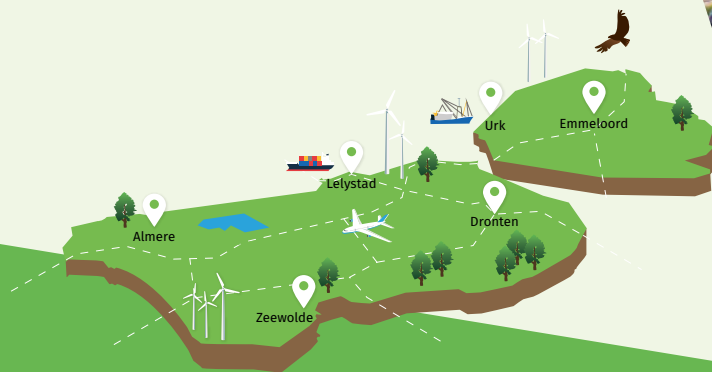
WIJ DOEN HET

Flevoland is een krachtige regio en een verbindende schakel. Spoor, water, wegen en lucht verbinden ons met het omliggend gebied tot ver buiten onze eigen grenzen.

SAMEN KOMEN WE VERDER

Voor onze huidige en toekomstige inwoners en ondernemers is een verbetering van de bereikbaarheid met de Randstad, Utrecht en oostelijk en noordelijk Nederland essentieel.

KIK HIER VOOR MEER INFORMATIE!

FLEVOLAND INNOVEERT

WIJ DOEN HET

Flevolandse hebbende hun samenleving vanuit het niets opgebouwd. Innovatiekracht en pioniersgeest zitten in onze genen, daar zijn we trots op.

SAMEN KOMEN WE VERDER

Wij investeren in een robuuste en toekomstbestendige gebiedsontwikkeling. Wij vragen het Rijk regelruimte en flexibiliteit voor de ontwikkeling van de samenleving van morgen.

[KIK HIER VOOR MEER INFORMATIE!](#)

FLEVOLAND GROEIT EN BOUWT EEN KWALITATIEVE SAMENLEVING

 BOUWEN

 VERBINDEN

 INNOVEREN

FLEVOLAND ONTWIKKELT DOOR EN IS EEN PRAKTIJKLAB VOOR INNOVATIES

 BOUWEN

 VERBINDEN

 INNOVEREN

FLEVOLAND **BOUWT**

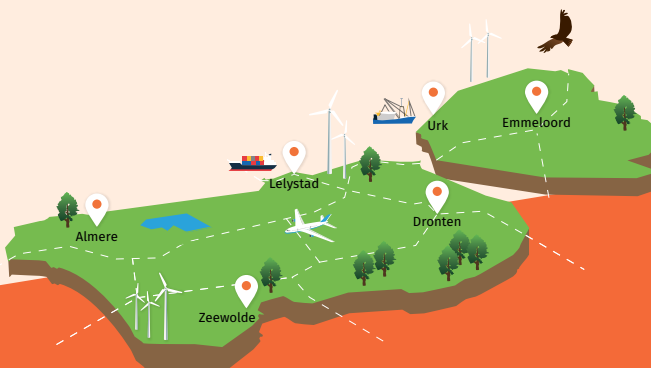
WIJ DOEN HET

In Flevoland benutten we onze expertise voor nieuwe vormen van verstedelijking. We innoveren voor voldoende voedsel, groen en gezondheid in de stad en op het land.

SAMEN KOMEN WE VERDER

We investeren samen in innovatieve en integrale ontwikkeling van de regio: omgevingsbewust, circulair en klimaatneutraal.

KIK HIER VOOR MEER INFORMATIE!

FLEVOLAND GROEIT EN BOUWT EEN KWALITATIEVE SAMENLEVING

BOUWEN

VERBINDEN

INNOVEREN

FLEVOLAND ONTWIKKELT DOOR EN IS EEN PRAKTIJKLAB VOOR INNOVATIES

BOUWEN

VERBINDEN

INNOVEREN

FLEVOLAND VERBINDT

WIJ DOEN HET

In Flevoland zijn bestuurlijke grenzen ondergeschikt aan de opgaven. We werken als één overheid met elkaar en versterken elkaar.

SAMEN KOMEN WE VERDER

We werken in de regio samen aan de sociaal economische en culturele versterking, met behoud van ieders eigenheid. We staan open voor nieuwe samenwerkingsvormen tussen Rijk en regio.

KIK HIER VOOR MEER INFORMATIE!

FLEVOLAND GROEIT EN BOUWT EEN KWALITATIEVE SAMENLEVING

 BOUWEN

 VERBINDEN

 INNOVEREN

FLEVOLAND ONTWIKKELT DOOR EN IS EEN PRAKTIJKLAB VOOR INNOVATIES

 BOUWEN

 VERBINDEN

 INNOVEREN

FLEVOLAND INNOVEERT

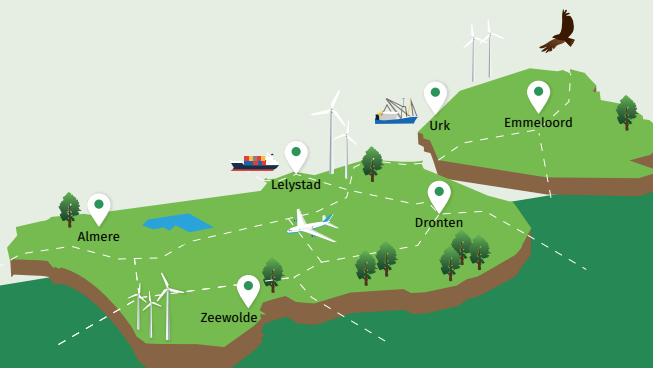
WIJ DOEN HET

Flevoland is dé landbouwregio. Met innovaties in de agrosector lopen we voorop voor een wendbare, weerbare en toekomstbestendige landbouw. Flevoland verdient ook haar sporen als praktijklab voor vernieuwingen in woningbouw, economie en smart mobility.

SAMEN KOMEN WE VERDER

Wij investeren in een robuuste en toekomstbestendige gebiedsontwikkeling. Wij vragen het Rijk regelruimte en flexibiliteit voor de ontwikkeling van de samenleving van morgen.

KIK HIER VOOR MEER INFORMATIE!

WIJ ZIJN FLEVOLAND

Wij zijn mensen, die aanpakken en doorzetten
Die aan mogelijkheden samenwerken, op kansen letten
Wij zijn ruimtemakers, die vooruitdenken en 't doen
Die houden van de stad en houden van het groen

Gebouwen en huizen worden hier uit de klei getrokken
Maar we bouwen aan een samenleving, onverschrokken
In onze jeugdigheid zit een zekere kwetsbaarheid
maar ook zeker veerkracht, lef en nieuwsgierigheid
Een nieuwe generatie, gedijt en voorbereidt

Wij bieden ruimte, want dat is onze bestaansreden
Dit land door mensen gemaakt in jong verleden en heden
werkt door naar de toekomst die al snel naar ons toekomt
Flevoland bouwt aan Nederland

Onze bodem is nog kakelvers en vruchtbaar
De kennis van ons land is kostbaar, dierbaar
We investeren in biodiversiteit en bodemkwaliteit
om voedsel te blijven voorzien in alle duurzaamheid
In Flevoland is innovatie een verantwoordelijkheid

We voorzien een klimaatneutrale provincie,
omdat we gaan voor een gezonde strategie
Onze polderwind helpt op weg naar transitie
Flevoland is dé producent van duurzame energie

Tussen jullie in, noord, zuid, oost en west
We staan hier in het midden op ons best
De plek om logistieke knooppunten te maken,
hoogwaardige kennis over te kunnen dragen
Flevoland verbindt, sinds het begin van onze dagen

Ter land, ter zee en in de lucht wordt er hier gewerkt
Bedrijvigheid heeft altijd al onze levens versterkt
We stimuleren talenten, verstevigen structuur
Mouwen, pijpen opgestroopt, 't beste beentje voor
Flevoland pakt aan, Flevoland pakt door

Wij zijn mensen, die aanpakken en doorzetten
Die aan mogelijkheden samenwerken, op kansen letten
Wij zijn mensen, die vooruitdenken en 't doen
Die houden van de stad en houden van het groen

Justin Samgar, juli 2021

Uitnodiging

RadenStatenAV bijeenkomst - Samen Maken We Flevoland

Geachte Raden, Staten en Algemene Vergadering,

Hierbij nodigen we u graag uit voor de tweede bijeenkomst “Samen Maken We Flevoland” (SMWF) voor Raden, Staten en Algemene Vergadering op vrijdagmiddag 17 december 2021 van 14.00 – 16.30 uur.

**Vrijdag
17 december 2021**

14.00 - 16.30 uur

**Online
Bijeenkomst**

Aanleiding

Wij werken in regionale en landelijke samenwerking aan de ontwikkeling van de regio Flevoland. In het Manifest Wij zijn Flevoland! van september 2020 laten we samen één geluid horen als het gaat om de grote opgaven voor Flevoland.

Met het Manifest hebben wij ons aanbod aan Nederland gepresenteerd. Het is het verhaal van een gebied dat een belangrijke sleutel is in de oplossing van landelijke vraagstukken. Dit doen wij als gezamenlijke overheden – provincie, gemeenten en waterschap - ieder vanuit de eigen rol en in samenwerking met elkaar.

Op 4 oktober hebben wij u geïnformeerd over een aantal actualiteiten over de regionale samenwerking en de gesprekken die we als regio voeren met het Rijk.

Op 17 december nodigen wij u graag uit om met elkaar en met ons dieper in gesprek te gaan op de dialoog met het Rijk over wat Flevoland kan en wil bijdragen aan de ontwikkeling van Nederland. We willen met u in gesprek over de mogelijkheid om als Rijk-Regio samenwerkingsafspraken met elkaar te maken over de groei- en ontwikkelopgave van Flevoland en te verkennen wat uw beelden zijn over regionale samenwerking in Flevoland.

Het gesprek met u valt samen met een mogelijk afrondende fase in de kabinetsformatie. Het is heel goed denkbaar dat er in het regeerakkoord expliciet of impliciet een beroep wordt gedaan op onze provincie over een bijdrage aan het oplossen van landelijke opgaven. We willen hier op kunnen reageren vanuit de gedachte van één overheid samen: maar ook voor ieder vanuit haar eigen rol en positie.

Samen werken aan de toekomst

We bouwen samen aan de toekomst van Flevoland. We bouwen niet alleen huizen maar ook aan een samenleving. Samen met u als volksvertegenwoordiging willen we het gesprek voeren over de groei- en ontwikkelopgave van Flevoland en de gewenste richting van samenwerking in Flevoland en met het Rijk. Samen stellen wij hiervoor een agenda op.

De invulling van de agenda gaat op dit moment uit van drie perspectieven:

- Verstedelijking, bereikbaarheid
- Transitie landelijk gebied, landbouw, leefbaarheid
- Economische ontwikkeling, innovatie, arbeidsmarkt

Daarnaast spelen de drie lagen (ondergrond, leeflaag en samenleving) een belangrijke rol en ook andere thema's komen aan bod als duurzaamheid, energievoorziening en sociale vraagstukken.

In de bijeenkomst komen vragen aan de orde als: 'Hoe willen we dat de samenleving er straks uit ziet en wat willen we dan in ieder geval voor elkaar krijgen? En hoe kunnen we daar gezamenlijk richting aan geven? Hoe kunnen we laten zien aan het Rijk wat we te bieden hebben vanuit onze bijzondere kwaliteiten en wat we daarbij ook nodig hebben?' Daarbij komen ook de vragen aan de orde over hoe de volksvertegenwoordiging in deze samenwerking staat, wat u nodig heeft en op welke wijze u betrokken wilt zijn.

Hoe verder?

U heeft als volksvertegenwoordiging een belangrijke richtinggevende rol in de verdere ontwikkeling van Flevoland. Wij willen u structureel informeren en betrekken bij deze regionale samenwerking en samenwerking met het rijk, zodat u op uw gewenste wijze invulling aan uw rol kunt geven. Daarbij kan er een meer gerichte belangenbehartiging plaatsvinden voor Flevoland in de contacten met het Rijk. Door samen duidelijk te maken aan het Rijk waar Flevoland zich op kan en wil ontwikkelen, staan we samen sterk en Maken we samen Flevoland!

Van harte welkom

Wij nodigen u daarom graag uit voor deze bijeenkomst. Dit zal niet de laatste bijeenkomst zijn en we hopen dan ook dat wij elkaar regelmatig zullen ontmoeten.

U bent van harte welkom! Wilt u zich aanmelden per email bij beleidsondersteuningsenb@flevoland.nl? U ontvangt dan rond 17 december de link naar de bijeenkomst en het definitieve programma.

Achtergrondinformatie

[Manifest Wij zijn Flevoland!](#)

[Film](#) en [spoken word](#) conferentie bestuurders 29 juni 2021

[Compilatievideo van de bijeenkomst van 4 oktober](#)

Bijlagendeel B: Strategische Samenwerkingsagenda Rijk-Regio

- Toelichting bij Strategische Agenda Flevoland 1.0
- Strategische Agenda Flevoland 1.0: 'Over de brug komen', 18 februari.

Toelichting bij Strategische Agenda Flevoland 1.0

Status van de Strategische Agenda Flevoland 1.0

De afgelopen maanden is toegewerkt naar de Strategische Agenda Flevoland 1.0. In deze 1.0 versie zijn een gezamenlijk **perspectief** en drie **ontwikkelpijlers** met **opgaven** en **doelen** uitgewerkt. De 1.0 versie schetst de hoofdlijn om verder in te kleuren en te detailleren in het vervolg proces.

De verdere uitwerking van de Strategische Agenda Flevoland naar een 2.0 versie bestaat uit het inventariseren en vastleggen van **resultaten**, **afspraken** en een bijbehorende **governance**. Waar nodig zullen ook het perspectief en de ontwikkelpijlers worden aangescherpt. Het streven is de Strategische Agenda Flevoland 2.0 half mei 2022 af te ronden. Deze versie zal vervolgens door de betrokken partijen worden besproken, waarna besluitvorming plaatsvindt.

Uitwerking van de governance

Als onderdeel van de Strategische Agenda Flevoland 2.0 wordt de governance uitgewerkt. Momenteel vindt hierover hoog ambtelijke afstemming plaats met directeuren en secretarissen van de verschillende overheden in Flevoland. Half maart zal er een eerste versie gereed zijn, welke wordt getoetst bij dijkgraaf Klavers en burgemeester Gebben. Na de toets door beide bestuurders zullen zij het voorstel voor de governance gezamenlijk inbrengen in de Bestuurlijke Contactgroep.

Over de brug komen

Strategische Agenda Flevoland 1.0

18 februari 2022

Samenvatting

De provincie Flevoland, het Rijk, de zes Flevolandse gemeenten en het Waterschap Zuiderzeeland slaan de handen ineen om langjarig samen te werken aan de ruimtelijke ontwikkeling Flevoland. De Strategische Agenda Flevoland is daar een eerste bouwsteen voor. In de agenda beschrijven Rijk en regio waar zij de komende jaren naar toe willen werken en welke afspraken zij maken om dat te realiseren. De fysieke leefomgeving staat daarbij centraal, maar wordt duidelijk verweven met een maatschappelijk perspectief omdat de ruimtelijke maatregelen samen moeten bijdragen aan brede welvaart voor alle bewoners in de regio. Een mooie, duurzame en sociale leefomgeving waar bewoners prettig kunnen wonen, werken, leren en recreëren is daar een cruciaal onderdeel van.

Rijk en regio werken in de Strategische Agenda samen langs drie ontwikkelpijlers aan de ruimtelijke ontwikkeling van de regio: vitale steden en dorpen, toekomstbestendige regionale economie en robuust natuurlijk fundament. De drie pijlers zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De overheden werken daar gelijktijdig aan en hebben oog voor de samenhang tussen de opgaven.

Vitale steden en dorpen

Flevoland is een relatief jonge provincie die de afgelopen decennia hard is gegroeid qua inwoners en naar verwachting de komende tijd blijft groeien. De regio draagt via verschillende trajecten bij aan de nationale woningbouwopgave en is bereid dat te blijven doen, maar wel onder de juiste voorwaarden. Er moet in Flevoland namelijk meer gebeuren dan het stapelen van stenen; Rijk en regio willen bouwen aan een samenleving met inclusieve woonomgevingen waar voor iedereen een thuis is. Door diverse woonomgevingen te creëren wordt Flevoland een aantrekkelijke regio voor alle groepen in de samenleving, wat de vitaliteit van de regio ten goede komt. Voor die vitaliteit is ook aandacht nodig voor randvoorwaarden zoals bereikbaarheid, onderwijs, voorzieningen, aantrekkelijkheid van het landschap, banen en verdienvermogen. Tevens wordt bij de ontwikkeling van nieuwe woningen rekening gehouden met behoud van biodiversiteit, water- en bodemkwaliteit. Ook bij de vernieuwing van de huidige leefomgevingen dienen deze randvoorwaarden meegenomen te worden. Zo ligt er in bestaande wijken een flinke opgave om onder andere meer levendige, diverse, inclusieve en duurzame woonomgevingen

te creëren. Dit alles realiseren is niet mogelijk met enkel ruimtelijke ingrepen. Het gaat om de 'zachte' kant van de steden en dorpen, zoals de sociale structuren en stedelijke cultuur. Voorzieningen, werkgelegenheid en passend onderwijs moeten zich langzaamaan verankeren in het Flevolandse, zodat de steden zich ontwikkelen tot vitale omgevingen.

Toekomstbestendige regionale economie

Een vitale samenleving heeft een goede economie nodig die in banen en verdienvermogen voorziet. Op dit moment is Flevoland hiervoor sterk afhankelijk van omliggende regio's. Rijk en regio streven er daarom naar om de verhouding tussen inwoners en banen in de regio in balans te brengen, met economische groei gericht op duurzaamheid. De basis daarvoor ligt er al in Flevoland. De regio beschikt over verschillende sterke economische clusters in de voedselverwerkende industrie, logistiek, voertuigtechnologie, maakindustrie en bouw. Voor de groei van deze clusters ligt de meeste potentie in drie (internationale) ontwikkelingen: klimaat en energie, circulaire economie en digitalisering en sleuteltechnologieën. Hierop inspelen biedt niet alleen economische kansen, maar maakt de Flevolandse economie klaar voor de toekomst en zorgt voor duurzame economische activiteiten die bijdragen aan de nationale duurzaamheidsopgaven. Eenzelfde ambitie voor verduurzaming hebben Rijk en regio voor de landbouw in Flevoland. Het streven is een uitstootvrije, natuur-inclusieve en circulaire landbouw te realiseren waar zo min mogelijk gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, de vruchtbare bodem wordt beschermd en waar boeren een goede boterham mee kunnen verdienen. Flevoland heeft daarbij alles in huis om in deze ontwikkeling een voorloper te worden waar de oplossingen worden bedacht en in de praktijk gebracht. Om de economische kansen in de clusters en de landbouw te pakken, is een sterke ruimtelijk-economische infrastructuur nodig. Rijk en regio gaan daartoe werken aan een verbetering en verbreding van de onderwijs- en kennisinstellingen in de regio. Zo kan de beroepsbevolking opgeleid worden om te werken in de regionale economische clusters in Flevoland zelf. Dit maakt een vruchtbare bodem voor bedrijven om zich in Flevoland te vestigen of binnen Flevoland gevestigd te blijven.

Robuust natuurlijk fundament

De water- en bodemsystemen vormen samen met de biodiversiteit het natuurlijk fundament waarop de bovenstaande toekomstige samenleving en economie berust. Dit natuurlijk fundament staat in Flevoland - en de rest van Nederland - onder druk met onder andere bodemuitputting en biodiversiteitsverlies tot gevolg. Rijk en regio kiezen er daarom voor om in de ruimtelijke ontwikkelingen expliciet rekening te houden met de grenzen van het natuurlijk fundament en hierop te anticiperen voor de lange(re) termijn. Waar we op welke manier wonen, werken, reizen en recreëren laten we leiden door water, bodem en biodiversiteit. Dat betekent dat niet alles overal mogelijk is. Het geeft ook mooie nieuwe kansen zoals natuur-inclusief verstedelijken met ecologische structuren die tot diep in de steden reiken. Rijk en regio gaan met deze blik ook kijken naar bestaand ruimtegebruik. In sommige gevallen zal dat betekenen dat het ruimtegebruik moet worden aangepast om meer 'ruimte' te geven aan biodiversiteit, bodem of water. Dit maakt niet alleen het natuurlijk fundament robuuster, maar maakt landschappen, dorpen en steden ook aantrekkelijker en leefbaarder.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1 Rijk en regio slaan de handen ineen	5
1.2 Groei en innovatie	6
1.3 Samenwerking in de Strategische Agenda	6
1.4 Een verbonden regio	7
1.5 Leeswijzer	7
2. Perspectief Flevoland	8
2.1 We bouwen aan een samenleving	9
2.2 We investeren in een toekomstbestendige economie	10
2.3 We pakken de koploperspositie in de duurzame landbouw	11
2.4 We bewaken en versterken het natuurlijk fundament	11
3. Drie ontwikkelpijlers	12
Ontwikkelpijler 1: Vitale steden en dorpen	14
Ontwikkelpijler 2: Toekomstbestendige regionale economie	19
Ontwikkelpijler 3: Robuust natuurlijk fundament	24

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1.1 Rijk en regio slaan de handen ineen

Nederland staat door de nationale woonopgave voor een grote uitdaging. De woningvoorraad moet in korte tijd vergroot worden om aan de huidige schaarste tegemoet te komen. Flevoland is, als onderdeel van de Metropoolregio Amsterdam en schakelpunt met regio's Zwolle, Noord-Nederland en Utrecht, een interessant gebied daarvoor. Dit komt onder andere in de verstedelijkingsstrategie voor de Metropool Regio Amsterdam duidelijk naar voren. Flevoland is bereid om onder de juiste randvoorwaarden nieuwe

woningen een plek te geven om bij te dragen aan de nationale woonopgave. In het manifest 'Wij zijn Flevoland!' doen bestuurders in Flevoland daarvoor een aanbod aan de Rijksoverheid. Een aanbod om als één overheid oplossingen te zoeken en te bouwen aan een gezamenlijk perspectief voor de toekomst van Flevoland. Flevoland en het Rijk hebben elkaar namelijk nodig.

De verwachte relatieve groei van de Flevolandse bevolking en de daarmee gepaard gaande ontwikkelingsdynamiek van ongeveer 420.000 inwoners naar mogelijk 650.000 inwoners de

komende decennia, is groot. Om deze groei op een gezonde manier te laten verlopen zal meer moeten gebeuren dan alleen woningen bouwen. Er is aandacht nodig voor de randvoorwaarden zoals bereikbaarheid, onderwijs, voorzieningen, behoud van biodiversiteit, water- en bodemkwaliteit, klimaatadaptatie, aantrekkelijkheid van het landschap, banen en verdienvermogen. Zonder aandacht voor deze thema's bouwen we huizen, maar ontstaat er geen vitale en duurzame samenleving. Het bouwen van woningen moet daarom hand in hand gaan met investeringen in kwaliteit en leefbaarheid. Dat kan alleen als Rijk, provincie, gemeenten en waterschap zich hier samen voor inzetten.

De noodzaak voor samenwerking tussen Rijk en regio is breder dan alleen de woningbouwopgave. Ook zonder de woonopgave heeft Flevoland een veelomvattende agenda. Een agenda waar vitaliteit en dynamiek van steden en dorpen, bereikbaarheid, economie en arbeidsmarkt grote thema's zijn, en waar de energietransitie, transitie naar een circulaire economie, verduurzaming van de landbouw, klimaatadaptatie en biodiversiteit ook aandacht, middelen en ruimte vergen. Al deze opgaven zijn van zowel regionaal als nationaal belang. Nieuwe locaties voor opwekking van hernieuwbare energie, circulaire bouwmaterialen, duurzame landbouw en robuuste natuurlijke ecosystemen dragen immers ook bij aan de nationale opgaven op deze thema's. En een sterke, innovatieve Flevolandse economie draagt bij aan het verdienvermogen van heel Nederland.

Wegens de breedte en het belang van de opgaven in Flevoland wensen Rijk en regio langjarig samen te werken aan de doorontwikkeling van Flevoland. Samen gaan Rijk en regio aan de slag met de veelomvattende agenda in Flevoland, waarmee tegelijkertijd wordt bijgedragen aan opgaven op nationaal niveau. De Rijksoverheid ziet hierin een belangrijke rol om als partner met de regio samen te werken aan de gezonde groei van Flevoland. Onder andere met de omvangrijke grondpositie van het Rijk. Het goed inzetten van deze gronden voor het publieke belang vergt een goede samenwerking met de regio.

1.2 Groei en innovatie

Als er één regio is die kan omgaan met de samenhangende opgaven dan is het Flevoland. De regio kenmerkt zich door een geschiedenis waarin een van de grootste waterstaatkundige en ruimtelijke opgaven in nauwelijks 100 jaar tijd tot stand is gebracht. Sindsdien zijn er in het ruimtelijk domein vele innovatieve concepten toegepast in Flevoland, zoals het

vernieuwende verkavelingsplan voor de Noordoostpolder en het 'Nieuwe Bouwen' in Nagele. Ook nu is versnellen, innoveren en verduurzamen dagelijkse praktijk. Voorbeelden zijn de snelheid waarmee de omslag naar de opwekking van groene energie is gemaakt, de koploperpositie die Flevoland heeft in grootschalige biologische akkerbouw en de inzet op het gebruik van data en nieuwe technologie zoals smart farming, smart fishing, smart mobility en smart shipping. Andere krachtige uitingen zijn de ontwikkeling van het Nationaal Park Nieuw Land, de proefboerderijen van de WUR, de proeftuin aardgasvrije wijken in Nagele, het experimenteel en vernieuwend bouwen in Almere Oosterveld, het Mobiliteit en Infrastructuur Test Centrum (MITC) als testlocatie op gebied van mobiliteit van de toekomst, het praktijk en innovatiecentrum circulaire economie en een Flevo Campus. Deze voorbeelden laten zien dat Flevoland vaak het praktijklab is waar innovaties worden uitgetest en doorontwikkeld tot uitvoerbare concepten. Dit maakt Flevoland bij uitstek een regio die als proeftuin voor actuele transities kan dienen. De regio waar oplossingen voor de grote nationale opgaven kunnen worden versneld en opgeschaald. Van oudsher is de ontwikkelkracht in Flevoland groot. De *can-do*-mentaliteit en het ondernemerschap van de Flevolandse maakt dat nieuwe ontwikkelingen worden uitgetest en verder worden gebracht.

1.3 Samenwerking in de Strategische Agenda

Flevoland kenmerkt zich historisch gezien door ruimte voor groei en ontwikkeling. Dit biedt - onder de juiste voorwaarden - mogelijkheden voor de groei van de regio ten behoeve van de woonopgave en ruimtelijke ontwikkelingen ten behoeve van andere grote Rijksopgaven. Echter, de ruimte in Flevoland is niet meer zo 'onbeperkt' als bij de start van de inpoldering. Steeds meer opgaven leggen een claim op de beschikbare ruimte en hebben impact op het bijzondere landschap. Bovendien moet rekening worden gehouden met de natuurlijke ecosystemen in Flevoland, waardoor niet alles overal mogelijk is. Voor een goede ruimtelijke inpassing van de verschillende ruimteclaims zijn slimme keuzes nodig waarbij wordt ingezet op efficiënt en meervoudig ruimtegebruik voor de (middel)lange termijn. Een logisch en samenhangend ruimtelijk perspectief om richting te geven aan de te nemen keuzes is daarbij cruciaal. De Strategische Agenda Flevoland is daar een belangrijke bouwsteen voor.

De agenda geeft een gezamenlijk perspectief van Rijk en regio op het ruimtegebruik in Flevoland. Het benadrukt de opgaven die er in Flevoland spelen en hoe Rijk en regio die samen willen

aanpakken. De scope van de Strategische Agenda Flevoland is dan ook primair ruimtelijk van aard. Dat betekent dat ruimtelijke opgaven, zoals wonen, economie, bereikbaarheid, recreatie, natuur en landbouw centraal staan. Maar alleen het ruimtelijk perspectief zou een lege huls zijn als deze geen rekening houdt met het maatschappelijk perspectief. Het maatschappelijk perspectief wordt daarom in de agenda verweven om voor de samenleving - inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties - een waardevolle inrichting van Flevoland te bereiken.

Samenwerken aan het gezamenlijke perspectief van Rijk en regio is alleen mogelijk met overtuigende afspraken tussen alle bestuurslagen. Tussen de provincie, het waterschap en de zes gemeenten aan de kant van Flevoland en de verschillende ministeries aan Rijkszijde. In de Strategische Agenda Flevoland worden deze partijen samen 'Rijk en regio' genoemd. De Strategische Agenda is de basis voor een langjarige samenwerking tussen deze partijen. In de agenda worden beoogde resultaten en afspraken beschreven om samen het perspectief voor Flevoland te verwezenlijken. Die afspraken ondersteunen en versterken elkaar en hebben verschillende tijdshorizonten met verschillende maten van concreetheid. De Strategische Agenda zal cyclisch vernieuwen worden waarbij telkens nieuwe resultaten en afspraken worden bepaald.

1.4 Een verbonden regio

Flevoland bestaat uit een drietal polders en is daarmee een entiteit op zich zelf. In 2020 hebben provincie, waterschap en de zes gemeenten in Flevoland besloten de regionale samenwerking te intensiveren, om gezamenlijk de landelijke vraagstukken van vandaag en morgen aan te pakken. In het manifest 'Wij zijn Flevoland!' heeft de regio uiteengezet hoe Flevoland een bijdrage kan leveren aan de grote landelijke vraagstukken van dit moment.

Naast deze sterke onderlinge verbondenheid, maken de gemeenten en de provincie deel uit van verschillende regionale netwerken. Ze zijn (deels) onderdeel van de MRA, de regio Zwolle, de regio Ermelo-Harderwijk-Zeewolde, het Deltaplan Noordelijk Nederland, de IJsselmeeragenda, en andere interbestuurlijke trajecten. Daarnaast is Flevoland krachtig verbonden met Zuid-West Fryslân, de Cleantech regio, Foodvalley en de Eemsvallei. In deze regio's werken Rijk en regio via verschillende programma's, projecten, akkoorden en agenda's al samen aan de ruimtelijke ontwikkeling van Flevoland. De Strategische Agenda zal daar geen verandering

in brengen. Lopende trajecten en samenwerkingen blijven hun doorgang vinden. De Strategische Agenda Flevoland heeft daarin wel een belangrijke functie in het versterken, aanvullen en verbinden van de bestaande interbestuurlijke trajecten. Met het gezamenlijk perspectief is de agenda de basis voor de regio-specifieke samenwerking aan regionale en nationale opgaven.

1.5 Leeswijzer

De Strategische Agenda Flevoland is opgebouwd in vier onderdelen:

- In hoofdstuk 2 wordt het **perspectief** op de regio geschetst. Dit is een toekomstbeeld waar Rijk en regio samen met de agenda naar streven.
- In hoofdstuk 3 wordt het perspectief uitgewerkt in drie ontwikkelpijlers waarlangs Rijk en regio gaan samenwerken. Per ontwikkelpijler worden **opgaven** beschreven en **doelen** gesteld.

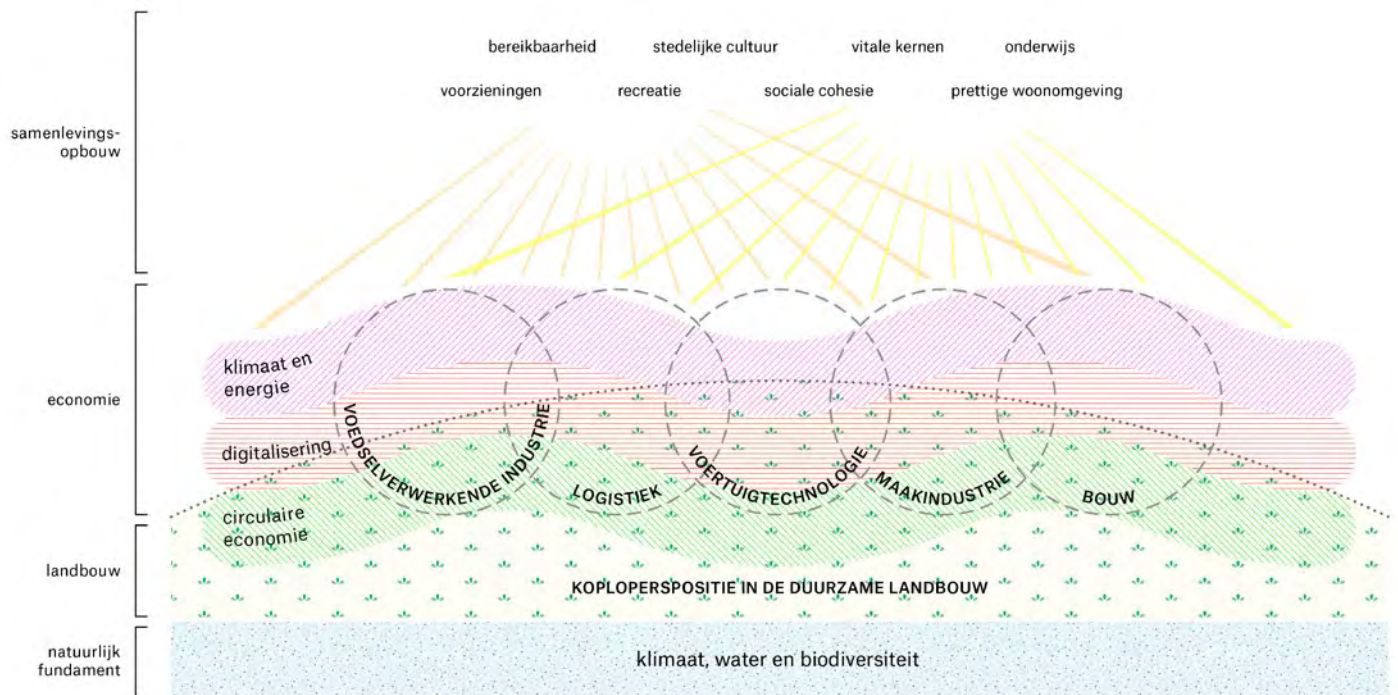

HOOFDSTUK 2

Perspectief Flevoland

Er zijn weinig gebieden in Nederland die zo snel veranderen als Flevoland. Waar 80 jaar geleden alleen water was, zijn nu steden, dorpen, akkers en natuurgebieden verrezen. Het heeft geleid tot een regio met een eigen karakter en kenmerkende steden, dorpen en landschappen. De ontwikkeling staat niet stil. De geschetste urgentie voor samenwerking laat zien dat Flevoland zich de komende decennia blijft ontwikkelen. Voor die ontwikkeling schetsen we - Rijk, provincie, gemeenten en waterschap - hier het gezamenlijke **perspectief**.

Figuur 1 Perspectief voor Flevoland schematisch weergegeven

2.1 We bouwen aan een samenleving

Flevoland is volwassen geworden. Het Nieuwe Land is zo nieuw niet meer. De gemeenschappen, gebouwd vanuit een sterke pioniersmentaliteit, zijn uitgegroeid tot samenlevingen met mensen die gebonden zijn aan de regio. Voor die mensen werken we actief aan bestaanszekerheid, kansengelijkheid en gezond leven. Daarbij hebben en houden we oog voor onze kwetsbare inwoners. We streven in heel Flevoland naar een veerkrachtige leefomgeving bestaande uit bruisende vitale kernen, dorpen en steden waarin mensen fijn met elkaar kunnen samenleven. Een leefomgeving die toekomstbestendig is.

In de toekomst zien we de Flevolandse steden zich verder ontwikkelen tot hoog-stedelijke omgevingen die een volwaardige plek innemen in het Stedelijk Netwerk Nederland¹. Om die steden heen zien we dorpen en middelgrote kernen liggend in een groen en open landschap en goed verbonden met de omliggende steden. Het zijn hechte, inclusieve gemeenschappen waar men prettig woont. Er zijn voldoende scholen, winkels, ontmoetingsplekken en andere voorzieningen voor een levendig dorpsleven. Middelgrote kernen zoals Dronten, Zeewolde, Urk en Emmeloord huisvesten daarnaast

regionale voorzieningen zoals ziekenhuizen. Ook de grote steden hebben voldoende voorzieningen die passen bij een divers aanbod aan woonomgevingen. Culturele voorzieningen, recreatiemogelijkheden, parken en pleinen zorgen voor een stedelijke cultuur met sociale cohesie. In de steden zorgt een levendige stadseconomie voor bruisende centra gedurende dag en nacht. Een groot deel van de Flevolandse heeft ook een baan in die stadseconomie. Andere bewoners werken juist elders in de regio bij een van de vele innovatieve bedrijven die zich in de regio hebben gevestigd.

Binnen deze ambitie om verder te bouwen aan de samenleving is er ruimte voor groei van de steden en dorpen om bij te dragen aan het nationale woningtekort. Maar Flevoland groeit niet om te groeien. Het uitbreiden van de woonvoorraad gaat hand in hand met de zorg voor kwaliteit, duurzaamheid, vitaliteit en leefbaarheid. We creëren diverse en inclusieve woonomgevingen voor een diverse bevolkingssamenstelling waar voor iedereen een thuis is. Woonwijken zijn toonbeelden van energie-neutrale, klimaat-adaptieve, waterzuinige en circulaire woonomgevingen waar de kenmerkende Nieuwe Natuur nooit ver weg is. Daarvoor omarmen we innovaties in bouw en ontwerp. We bouwen nieuwe woonwijken op strategische plekken in de regio, rekening houdend met onder andere bodemdaling, natuur en landschappelijke inpassing. Tegelijkertijd streven we ernaar woningen te bouwen dichtbij

¹ Het Stedelijk Netwerk Nederland wordt in de NOVI benoemd als het kloppend hart van land en economie bestaande uit de Randstad, Amersfoort, Zwolle, Arnhem-Nijmegen, Brabantse stedenrij, met uitlopers naar Twente, Groningen en (Zuid-)Limburg.

bestaande voorzieningen en werkgelegenheid, zodat bewoners niet lang hoeven te reizen. Waar dat niet mogelijk is, nemen we maatregelen om extra voorzieningen of banen te realiseren. Aanvullend werken we aan goede bereikbaarheid met een infrastructuur die past bij de toekomstige groei van de regio en gebruiken we nieuwe mobiliteitsconcepten om die infrastructuur zo efficiënt mogelijk te gebruiken. Zo bouwen we gestaag aan een groeiende én vitale samenleving in Flevoland.

Naast wonen is en blijft Flevoland een prachtige regio om te recreëren voor Flevolandse en bezoekers uit de rest van Nederland en daarbuiten. Het unieke verhaal van 's werelds grootste inpoldering, de grote uitgestrekte natuurgebieden waar je in kunt verdwalen, het IJsselmeergebied met de randmeren om de polders, het unieke ontworpen landschap met zijn open karakter en Landart en bijzondere cultuurgebieden als Schokland, Nagele en Urk vormen samen de aantrekkelijkheid en identiteit van de regio. Deze onderscheidende kenmerken van Flevoland versterken we met ontwikkelingen zoals de Markerwadden en nieuwe natuurprojecten door de gehele regio. Bovendien houden we bij alle ruimtelijke ontwikkelingen rekening met de karakteristieke verschijningsvorm van Flevoland. We gaan zuinig om met de openheid van de omgeving. Onder andere door woningbouw en bedrijfsterreinen binnen of in aansluiting op de bestaande kernen te realiseren zodat het landschap in Flevoland grootschalig blijft. We blijven daarbij ontwerpkracht inzetten om ontwikkelingen in samenhang op te pakken en kwaliteit toe te voegen. Zo kunnen we blijven genieten van het unieke landschap.

2.2 We investeren in een toekomstbestendige economie

In de vitale samenleving die wij nastreven is voldoende werk en verdienvermogen voor bewoners. De hoeveelheid inwoners en de hoeveelheid banen is in balans. Daarvoor is een stuwende economie nodig die bijdraagt aan brede welvaart. We gaan daarom als Rijk en regio, voortbouwend op afspraken als bijvoorbeeld een Regio Deal Noordelijk Flevoland, samen met het Flevolandse bedrijfsleven en onderwijsinstellingen extra aandacht besteden aan het versterken van de economische positie van Flevoland. Er is daarin een belangrijke rol weggelegd voor de verschillende innovatieve clusters die Flevoland rijk is op het gebied van de voedselverwerkende industrie, logistiek, voertuigtechnologie, maakindustrie en bouw. Door deze clusters verder te ontwikkelen en met elkaar te verbinden, worden zij het 'motorblok' van de Flevolandse economie waarin elk cluster als een cilinder bijdraagt aan brede welvaart. Dit is ook

van grote waarde voor Nederlandse economie als geheel. De clusters liggen midden in Nederland en zijn aan alle zijden verbonden met het Stedelijk Netwerk Nederland. Innovaties en kennis opgedaan in Flevoland worden makkelijk verspreid door heel Nederland. Andersom sluit Flevoland gemakkelijk aan bij aanpalende clusters in de rest van het land.

Samen gaan de clusters een onderscheidend economisch profiel vormen voor Flevoland. Centraal daarin staat dat we streven naar een duurzame economie die bijdraagt aan de maatschappelijke opgaven in Nederland. Een fossiel-vrije economie met zo min mogelijk milieu-impact en met bedrijven die duurzame oplossingen voor de toekomst bedenken, uitwerken en toepassen. Daarvoor richten wij ons op drie mondiale ontwikkelingen: klimaat en energie, digitalisering en de circulaire economie. Hier nú op inspelen is essentieel om toekomstbestendige economische clusters te realiseren die bijdragen aan de nationale opgaven op deze thema's. Denk aan clusters met bedrijven die circulaire bouwmaterialen produceren om te gebruiken voor het bouwen van woningen. Of bedrijven die de energietransitie mogelijk maken met innovatieve warmtesystemen, nieuwe systemen voor het opvangen van zonne-energie en slimme opslagsystemen. De potentie wordt groter als de clusters elkaar ook versterken. Zo zien we bedrijven die meeliften op de ontwikkeling van Lelystad Airport en de aanwezigheid van het MITC voor het innoveren en testen van duurzame technologieën in vliegtuigen en wegtransport, hun innovaties meteen toepassen in de logistieke sector. Daarnaast zien we Flevoland uitgroeien tot de duurzame voedselschuur van Nederland, met een voedselverwerkende industrie die via korte ketens verbonden is met de nabijgelegen vruchtbare akkers. Op deze akkers vindt kringlooplandbouw plaats, is er ruimte voor het stimuleren van biodiversiteit en is het behoud van een vitale en vruchtbare bodem essentieel. Door economische ontwikkeling op al deze terreinen staat Flevoland ten dienste van (inter)nationale opgaven, maar plukken de bewoners ook zelf de vruchten van die zo kenmerkende innovatie- en doenersmentaliteit.

Aan de basis van het verwezenlijken van deze economische ambitie staat goed onderwijs waar Flevolandse kennis en expertise kunnen op doen om te werken in de bovenstaande clusters en de landbouw. Flevoland wordt daarom een hotspot voor technisch en duurzaam talent. We behouden jonge talenten in de regio en trekken nieuwe talenten aan met gespecialiseerde onderwijsinstellingen op MBO, HBO en universitair niveau en innovatieve bedrijven waar studenten hun kennis direct in de praktijk kunnen brengen. De goede aansluiting tussen onderwijs en bedrijven maakt

Flevoland bovendien een aantrekkelijke regio voor innovatieve bedrijven, waarvoor de beschikbaarheid van technische beroepsbevolking een vestigingsplaatsfactor is. Samen dragen de nieuwe bedrijvigheid en jonge studenten bij aan de grote maatschappelijke opgaven waar we voor staan en zorgt het voor meer levendigheid in de gehele regio.

2.3 We pakken de koploperspositie in de duurzame landbouw

De landbouw in het landelijk gebied is een belangrijke structurerende speler die het landschap heeft vormgegeven en dat zal blijven doen. De sector staat landelijk voor een enorme uitdaging om verder te verduurzamen. In Flevoland pakken we gezamenlijk die handschoen op. We streven naar een uitstootvrije, natuur-inclusieve en circulaire landbouw waar zo min mogelijk gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, de vruchtbare bodem wordt beschermd en waar boeren een goede boterham mee kunnen verdienen. Een vergaande ambitie die niets minder is dan een revolutie, maar breed wordt gedragen door agrariërs, consumenten, Rijk en regio. Flevoland heeft daarbij alles in huis om voortrekker te worden waar de oplossingen worden bedacht en in de praktijk gebracht zodat ze in de rest van Nederland gebruikt kunnen worden. Op dit moment worden daar de eerste stappen voor gezet door de vele innovatieve en ondernemende boeren in de provincie. We gaan deze initiatieven de komende jaren maximaal stimuleren om de voortrekkersrol te verstevigen. Daarvoor richten we ons op duurzame akkerbouw, tuinbouw, bosbouw en visserij. We behouden vruchtbare gebieden op een duurzame manier en benutten ze optimaal voor hoge productie. Voor minder rendabele plekken kijken we of die anders gebruikt kunnen worden om het natuurlijk fundament te versterken. Ook in de verstedelijkte gebieden kijken we naar de mogelijkheden voor landbouw. Stadslandbouw in en met bewoners van steden en dorpen verrijkt het woonlandschap en biedt mogelijkheden tot nieuwe vormen van landbouw. Verbinding tussen de landbouw met de verschillende economische clusters biedt ook nieuwe kansen. De relatie met de voedselverwerkende industrie is evident. Daarin streven we er naar met korte ketens zoveel mogelijk lokaal eten op lokale borden te laten belanden. Daarnaast kan de landbouw voor het bouwcluster bio-based grondstoffen aanleveren die gebruikt worden in de circulaire woningen. Bij deze ontwikkelingen zoeken we de samenwerking met kennisinstituten en andere regio's. Zo wordt Flevoland de kwartiermaker voor de duurzame landbouw.

2.4 We bewaken en versterken het natuurlijk fundament

De water- en bodemsystemen vormen samen met de biodiversiteit het fundament waarop de toekomstige samenleving en economie berust. Het biedt de basis voor een Flevoland waar het prettig wonen, werken, leren en recreëren is. Dit fundament geeft ook de grenzen voor de mogelijke ruimtelijke ontwikkelingen in de regio. We lopen immers in sommige gebieden nu al aan tegen de grenzen van het natuurlijke fundament en ondervinden daarvan consequenties als bodemuitputting en achteruitgaande biodiversiteit. Factoren als klimaatverandering vergroten de druk op het natuurlijk fundament en maken het rekening hier mee houden des te urgenter. We beseffen ons daarom terdege dat niet alles overal en tegelijk kan plaatsvinden in Flevoland. In de ruimtelijke keuzes houden we daarom expliciet rekening met de grenzen van het natuurlijk fundament en anticiperen we op ontwikkelingen op de lange(re) termijn. Waar we op welke manier wonen, werken, reizen en recreëren laten we meer leiden door wat water, bodem en biodiversiteit. In het aantrekken van economische activiteiten kiezen we bijvoorbeeld voor bedrijven met weinig milieu-impact. En voor woningbouw in bodemdalingsgebieden richten we ons bijvoorbeeld op woningtypologieën die geen hinder ondervinden van een verzakkende bodem. Buitendijks maken we net zo goed dit soort keuzes om visserij, natuur, wonen en recreatie plaats te laten vinden op de plekken waar dat mogelijk is. Hiermee maken we het natuurlijk fundament toekomstbestendig.

We gaan verder dan alleen rekening houden met het natuurlijk fundament; we gaan met de ruimtelijke ontwikkelingen het natuurlijk fundament ook versterken. We creëren klimaat adaptieve omgevingen waarin we de risico's van klimaatverandering het hoofd kunnen bieden. Omgevingen waar de bodemkwaliteit gezond is en die weerbaarder is voor wateroverlast en extreme droogte omdat de bodem die neerslag kan vasthouden om tijden van droogte te overbruggen. Daarnaast versterken we de ecologische structuren in het landelijk gebied door een fijnmazige dooradering met natuur die de grote natuurgebieden verbindt. We geven in de hele regio meer ruimte aan planten en diersoorten om in aantallen en diversiteit te groeien. Natuur en stad worden nog sterker met elkaar verweven. We kiezen voor natuur-inclusief verstedelijken met ecologische structuren die tot diep in de steden reiken. Dit maakt steden en dorpen tot een aantrekkelijke omgeving om te wonen en het vergroot de biodiversiteit in verstedelijkt gebied.

HOOFDSTUK 3

Drie ontwikkelpijlers

Het geschetste perspectief voor Flevoland is de basis voor de ontwikkeling van Flevoland die Rijk en regio voor zich zien. Om die ontwikkeling te concretiseren worden in dit hoofdstuk **opgaven en doelen** beschreven waaraan Rijk en regio de komende jaren gaan werken. Deze vallen onder drie ontwikkelpijlers: vitale steden en dorpen, een sterke regionale economie en een duurzaam natuurlijk fundament. Voor elke pijler worden de belangrijkste opgaven² beschreven met daaronder de doelen waar Rijk en regio gezamenlijk aan gaan werken.

² Deze opgave sluiten aan bij de drie hoofdlijnen uit de Verstedelijkingsstrategie MRA: 1. Meerkernige ontwikkeling met menselijke maat. 2. Systemen voor de toekomst. 3. Groen blauw netwerk in en om de stad.

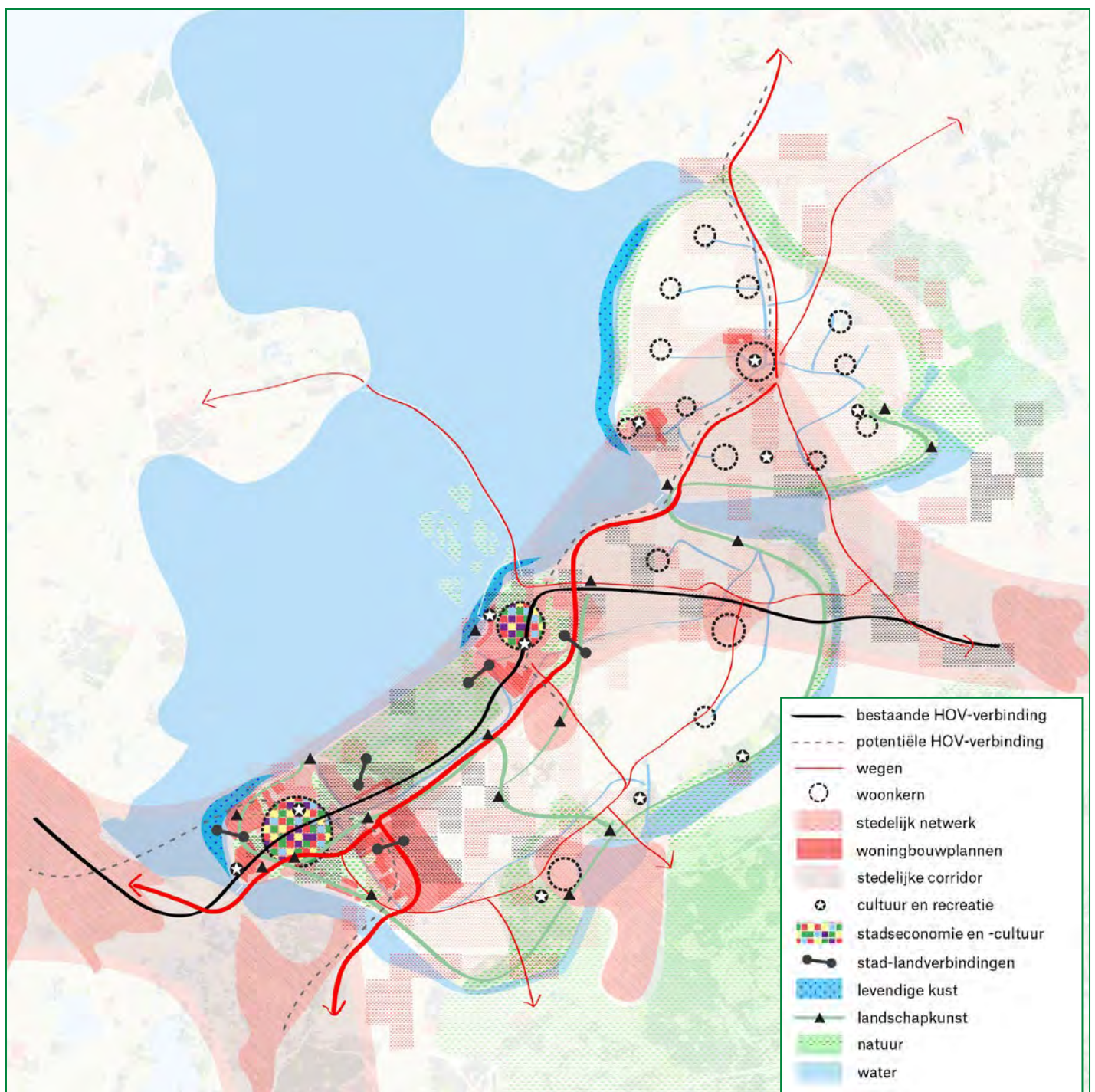
Samenhang tussen opgaven

De opgaven in de drie ontwikkelpijlers staan niet op zichzelf. Verschillende ontwikkelingen hangen met elkaar samen en houden onderling verband. Hoewel de opgaven in deze agenda los van elkaar worden beschreven, dienen ze niet sectoraal te worden opgepakt. Zo is voor goed wonen ook werkgelegenheid in de buurt nodig. Vragen wonen en werken beide om goede bereikbaarheid. En is het van belang om integraal af te wegen of een bepaald gebied vanuit bodem en water gezien het meest geschikt is voor wonen, landbouw of een andere functie. Deze samenhang wordt in de opgaven zelf benadrukt, maar het verdient extra aandacht. De onderlinge afhankelijkheid tussen ontwikkelingen en opgaven brengt namelijk complexe afwegingen met zich mee. Het is van belang om opgaven in verband met elkaar te bezien en ze slim te combineren, om zo tot een optimaal en toekomstbestendige ruimtegebruik te komen.

Ontwikkelpijler 1: Vitale steden en dorpen

Flevoland is een relatief jonge provincie die de afgelopen decennia hard is gegroeid qua inwoners. De verwachting is dat de regio de komende tijd blijft groeien. De regio draagt via verschillende trajecten bij aan de nationale woningbouwopgave en is bereid dat te blijven doen onder de juiste voorwaarden. De ontwikkeling gaat verder dan alleen woningen bouwen. Flevoland werkt aan de doorontwikkeling van een samenleving waarin leefbaarheid en vitaliteit voorop staan. Voorzieningen en bereikbaarheid moeten meegroeien en in zowel de steden als de landelijke kernen moet genoeg werk en verdienvermogen zijn voor de bewoners.

Figuur 2 Toekomstbeeld van Flevoland met vitale steden en dorpen

Opgave: Goed wonen in een gezonde leefomgeving

De behoefte aan goede en betaalbare woningen is in Nederland - en zeker in de Randstad - groot. Van sociale huurwoningen tot in de koopsector heerst er schaarste, waardoor het voor grote groepen Nederlanders steeds lastiger is om een passende en betaalbare³ woning te vinden op een locatie waar het prettig wonen is. Naar verwachting zal de schaarste de komende jaren alleen maar verder toenemen. Ook in Flevoland wordt een toenemende vraag verwacht door de autonome groei van het aantal inwoners in de regio en extra vraag naar woningen vanuit de omliggende Metropoolregio Amsterdam en regio Zwolle. Flevoland kan bijdragen aan de nationale woonopgave door de woningbouw in de regio te versnellen. Uit de 'Routekaart programma 100.000+ woningen' volgt dat er in Flevoland tot 2050 90.000-115.000⁴ woningen gerealiseerd kunnen worden. De steden Almere en Lelystad kunnen het leeuwendeel van deze nieuwe woningen bouwen, maar ook middelgrote kernen zoals Dronten en Emmeloord kunnen extra groeien. De woningen kunnen gerealiseerd rond OV-knooppunten, binnen de dorpskernen en stadsharten, op nieuwe uitleglocaties en langs de kust. Bij de locatie voor nieuwe woningen wordt rekening gehouden met kansen en belemmeringen die vanuit het natuurlijk fundament bestaan.

Naast het uitbreiden van het woningbestand ligt er in Flevoland een opgave om de kwaliteit van de woonomgeving van Flevolandse te verbeteren. Flevoland kenmerkt zich door buurten en wijken die vanaf halverwege de vorige eeuw gelijktijdig en in hoog tempo zijn gebouwd. Deze huizen en omgevingen zijn nu, wederom snel achter elkaar, toe aan vernieuwing, verduurzaming en doorontwikkeling. De opgave is om de verouderde en monotone woningvoorraad te renoveren en diversifiëren en verouderd of ongebruikt bedrijfstvastgoed te transformeren. Daarnaast dient de omgeving een kwaliteitsimpuls te krijgen door de kwaliteit van publieke ruimtes te verhogen en meer ruimte te maken voor natuur. De architectuur en stedenbouw uit de naoorlogse periode zijn hierin kwaliteiten die we willen behouden.

Uitgangspunt bij de uitbreiding en vernieuwing van het woningbestand is om deze op een duurzame en klimaatbestendige wijze te laten plaatsvinden, met oog voor

circulariteit, energie transitie en klimaatadaptatie. De woningen worden circulair gebouwd met duurzame materialen en gasloos en energie-efficiënt gemaakt. De opgaven is om dit te realiseren en tegelijkertijd de ingrepen betaalbaar te houden voor bewoners. De woning en de omgeving daaromheen dienen berekend te zijn op toenemende weersextremen en hittestress. De schaalgrootte van de nieuwbouw en de vernieuwingsopgave biedt een kans om op deze onderwerpen innovatieve concepten in de praktijk te brengen. Vanuit de Flevolandse ondernemersgeest kan Flevoland bijvoorbeeld optreden als proeftuin op het gebied van circulaire woningbouw, onder meer middels demontabele bouwelementen en hout- en biobased bouwmaterialen. Of er kan onderzocht worden welke vernieuwingen in waterverbruik mogelijk zijn. Specifiek voor de vernieuwingsopgave kan Flevoland inzetten op innovatieve concepten op het vlak van preventieve wijkvernieuwing.

De ruimtelijke ingrepen om de bovenstaande opgaven te realiseren moeten leiden tot aantrekkelijke, vitale, duurzame, inclusieve woonomgevingen die sociale samenhang bevorderen. Het streven is om in deze samenleving een thuis voor iedereen te creëren: oud, jong, alleenstaand, gehuwd, van praktisch tot universitair geschoold, voor arbeidsmigranten, aandachtsgroepen⁵ enzovoorts. Het huidige woningaanbod dient aangepast te worden om deze meer diverse groep bewoners in Flevoland aan te trekken. Die diversiteit aan bewoners draagt bij aan meer vitale steden en dorpen. Zeker bestaande buurten en wijken kennen veelal een eenzijdige opzet en eenzelfde sociaal economisch profiel met een sterke vertegenwoordiging van de middenklasse. Op dit moment bestaat het gros van de woningvoorraad in Flevoland uit eengezinswoningen. Het percentage meergezinswoningen en woningen voor eenpersoonshuishoudens is minder dan het Nederlandse gemiddelde. Wooncarrière maken in Flevoland is daardoor moeilijk waardoor voornamelijk jongeren en *empty nesters* wegtrekken uit Flevoland. Het is daarom van belang om meer diverse woonomgevingen met een variëteit aan woonvormen te creëren. Daarbij moet volop ruimte zijn voor wooninitiatieven van inwoners, nieuwe woonvormen voor senioren en nieuwe combinaties van wonen en zorg. Vooral hoog-stedelijke woonomgevingen worden in de regio node gemist. Hierin voorzien vraagt om ruimtelijke ingrepen zoals verdichting van bestaande woonwijken rondom met het OV goed bereikbare locaties. Maar ook om ontwikkeling van de stadscentra met multifunctionele woon-werkmilieus en hoogwaardige culturele-, recreatie- en onderwijsvoorzieningen.

³ De kans op een betaalbare woning in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) is de afgelopen twee jaar verder afgenomen. Een steeds groter deel van de woningvoorraad in de regio bestaat uit dure huur- en koopwoningen. Dat geldt niet alleen voor Amsterdam, maar ook voor de voorheen meer betaalbare delen van de regio. Steeds minder mensen met een laag of middeninkomen kunnen daardoor in de MRA geen huis vinden. Zie: <https://www.metropoolregioamsterdam.nl/wimra-2021/>

⁴ Bij de hier genoemde getallen is zonder Deltaplan/Lelylijn ambitie gerekend. Inclusief Deltaplan/Lelylijn ambitie zou de bovengrens kunnen oplopen tot 130.000 woningen.

⁵ Ter Haar (2021). Een thuis voor iedereen. <https://www.woningmarktbeleid.nl/onderwerpen/een-thuis-voor-iedereen/documenten/rapporten/2021/07/08/adviesrapport-interbestuurlijke-werkgroep-versterking-beleid-huisvesting-aandachtsgroepen>

Een ander belangrijk onderdeel van een gezonde groei van de regio is, dat de goede bereikbaarheid geborgd moet blijven. Flevoland is aan alle kanten verbonden met de rest van Nederland. Kijkend naar de toekomst zijn er bereikbaarheidsopgaven tussen Flevoland en die omliggende regio's, met name richting Amsterdam, Utrecht, Zwolle en Noord-Nederland. Door de groei van het aantal inwoners in Flevoland zal bijvoorbeeld de bestaande infrastructuur richting Amsterdam naar verwachting vanaf 2030 niet meer toereikend zijn om te reizen zonder kwaliteitsverlies zoals files en volle treinen. Om dat op te vangen is het Rijk-regio bereikbaarheidsprogramma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB) een MIRT-onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke aanleg van een IJmeerverbinding. Ook richting het noorden van Nederland ligt er een opgave. Lokaal kan in de Noordoostpolder een goede OV-verbinding bijdragen aan de vitaliteit van Emmeloord en de omliggende kleine kernen. Regionaal en nationaal kan dit Flevoland maken tot de verbinder tussen Noord- en West-Nederland. Zeker als de OV-verbindingen aansluiten op de bestaande as tussen Schiphol en Lelystad. Aansluitend op het coalitieakkoord is dan ook de ambitie op termijn met medefinanciering vanuit de regio en uit Europese fondsen de Lelylijn aan te leggen.

Betere bereikbaarheid is slechts ten dele te realiseren met de aanleg van meer of betere infrastructuur. Grote winst zit in het efficiënter gebruiken van de bestaande infrastructuur door het sturen van de mobiliteitsvraag en uitrollen van nieuwe mobiliteitsvormen. Voor het sturen van de mobiliteitsvraag is nabijheid het sleutelwoord. Met slimme ruimtelijke keuzes kunnen we ervoor zorgen dat Flevolandse zo kort mogelijk hoeven te reizen voor hun werk, sport of andere activiteiten. Voor de woningbouw betekent dat bouwen dicht bij voorzieningen, werklocaties en OV-knooppunten. Dat zorgt niet alleen voor het maken van minder kilometers, maar ook dat men eerder geneigd is te lopen of de fiets te pakken. Hier zijn nog flinke stappen te zetten. Meer dan de helft van de Flevolandse bevolking woont nu in een gebied met relatief slechte OV-bereikbaarheid.⁶ En veel Flevolandse reizen voor hun werk naar een andere regio waardoor er veel mobiliteitsbewegingen naar buiten de regio plaatsvinden. Meer banen binnen Flevoland kan daarom de druk op de capaciteit van de infrastructuur verlichten en de bereikbaarheid ten goede komen. De tweede ontwikkelpijler gaat hier verder op in. Ook innovatieve mobiliteitsconcepten kunnen helpen bij een betere bereikbaarheid. Denk aan deelmobiliteit of Mobility as a Service toepassingen, waarbij in één app een reisoverzicht en

betaalfunctie wordt verstrekt voor verschillende modaliteiten - (deel)auto's, openbaar vervoer, (deel)fietsen en taxi's⁷. Of aan het realiseren van mobiliteitshubs met deelvervoer aan de rand van (nieuwe) woonwijken. Het ontwikkelen van dit soort innovatieve oplossingen kan gerealiseerd worden in samenwerking met het MITC in Marknesse.

Doelen:

- Flevoland draagt bij aan de nationale woningbouwopgave door extra, betaalbare woningen te bouwen. Met de bouw wordt een kwaliteitsimpuls gegeven aan de bestaande leefomgeving. Er wordt een divers aanbod aan woningen en woonomgevingen gerealiseerd, om Flevoland aantrekkelijk te houden en te maken voor verschillende type bewoners in verschillende levensfasen.
- Bij de locatiekeuze voor nieuwe woningen wordt rekening gehouden met bodem, water en biodiversiteit en nieuwe en bestaande wijken zijn duurzaam, waterzuinig, klimaat adaptief en circulair.
- Flevoland blijft nu en in de toekomst goed bereikbaar. Er wordt rekening gehouden met een toenemende vervoersbehoefte ten gevolge van de groeiende inwonersaantallen. Daarvoor zijn alle modaliteiten van belang, maar wordt prioriteit gegeven aan de verbeteringen van het openbaar vervoer en het gebruik van de fiets. Tegelijkertijd wordt de vervoersbehoefte verminderd door ervoor te zorgen dat Flevolandse niet ver hoeven te reizen tussen wonen, werken, leren en recreëren.

⁶ PosadMaxwan heeft in zijn Strategische verkenning Flevoland (2021) onderzocht dat 63% van de Flevolandse in een buurt woont met een Public Transport Accessibility Level (PTAL) van minder dan 3 op een schaal van 1 tot 6.

⁷ <https://www.metropoolregioamsterdam.nl/gezamenlijke-inzet-mra-flevoland-almere-en-rijk-voor-slimme-en-duurzame-mobiliteit/>

Opgave: Voorzieningen voor een dynamische samenleving

De steden en dorpen in Flevoland zijn in hoog tempo door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders en vervolgens door de gemeenten gepland en gebouwd. In deze snelle ontwikkeling van de steden en dorpen zijn voorzieningen zoals recreatiemogelijkheden, culturele hotspots en onderwijs achtergebleven bij de groei van het aantal inwoners. Dat komt mede doordat de beschikbaarheid van voorzieningen in gemaakte groeiafspraken onvoldoende is geborgd. Ook de balans tussen inwoners en werkgelegenheid is scheef geraakt, waardoor Flevoland gemiddeld de langste woon-werkafstanden kent.⁸ Hierdoor ontbreekt het in de Flevolandse steden en dorpen aan mogelijkheden voor mensen om elkaar te ontmoeten en zichzelf te ontplooien. Dit soort plekken zijn essentieel voor de sociale cohesie, welzijn en opbouw van een samenleving in het algemeen. Er ligt een opgave voor de Flevolandse steden en dorpen om deze sociale aspecten van de leefomgeving te versterken. Dit is geen opgave die op te lossen is met enkel ruimtelijke ingrepen. Het gaat om de 'zachte' kant van de steden en dorpen, zoals de sociale structuren en stedelijke cultuur. Het is van belang dat er ruimte voor ontmoeting, leren en ontwikkeling is, dat het prettig wonen, werken en recreëren is en dat er maatschappelijke voorzieningen aanwezig en bereikbaar zijn. Hieraan werken kost tijd. Voorzieningen, werkgelegenheid en passend onderwijs moeten zich langzaam aan verankeren in het Flevolandse, zodat de steden zich ontwikkelen tot vitale omgevingen.

Flevoland beschikt over relatief veel grote, bovenregionale voorzieningen zoals pretparken, een fashion outlet en evenemententerreinen, maar relatief weinig regionale voorzieningen gericht op de bewoners van Flevoland. Het voorzieningen aanbod is ook weinig divers met een sterke nadruk op voorzieningen voor klassieke gezinnen. Zo is aanbod aan basisscholen, bibliotheken en openbare zwembaden bijvoorbeeld goed, maar in het aanbod aan musea, bioscopen, concertzalen, beroeps- en hoger onderwijs en buurthuizen is er nog een wereld te winnen. De aanwezige voorzieningen zijn daarbij niet altijd goed bereikbaar met verschillende modaliteiten, waardoor er een eenzijdige vervoersstroom ontstaat. De genoemde basis, culturele en onderwijs voorzieningen zijn van essentieel belang voor het bouwen aan een vitale samenleving. Ze vergroten de kwaliteit van leven voor Flevolandse, dragen bij aan de sociale cohesie en trekken andere mensen naar de regio. Een dergelijke veranderende dynamiek

is gewenst om te komen tot de gewenste doorontwikkeling van en samenlevingsopbouw in de steden en dorpen in Flevoland. Naast het versterken van het voorzieningenniveau is ook natuur dicht bij de woonomgeving een speerpunt. Wonen dicht bij of in de nieuwe natuur is een van de unieke eigenschappen van Flevoland. Het draagt bij aan de gezondheid, aantrekkelijkheid en leefbaarheid van de woonomgeving.

Specifiek voor Almere en Lelystad is de behoefte om een meer stedelijke cultuur te ontwikkelen die past bij de omvang van de steden. Beide zijn jonge steden, die nog volop in ontwikkeling zijn. Er is een gemeenschappelijke urgentie om een samenhangende koers voor de fysieke, sociale en economische ontwikkeling in beide steden te realiseren. In die ontwikkeling liggen kansen om te komen tot bruisende steden met een levendige stadseconomie die ook de aantrekkingskracht van de steden voor de omgeving versterkt. Daarmee kunnen de steden zich sterker positioneren in het Stedelijke Netwerk Nederland. Men gaat dan niet alleen maar van Almere naar Amsterdam voor het bezoek aan een museum of concert, maar ook andersom. De steden hebben daarvoor ook ruimtelijk gezien een stedelijk karakter nodig. De groei van de steden met extra woningen helpt daarbij, maar het vraagt ook om meer dichtheid in de centra, aantrekkelijke pleinen en parken en functiemenging tussen wonen, werken, leren en recreëren. Op dit vlak doet zich de komende jaren een kans voor vanuit de veroudering van het huidige woningbestand. In de vernieuwingsopgave die dit met zich meebrengt kan een kwaliteitsslag worden gemaakt. Met stedenbouwkundige ingrepen kan het stedelijke karakter worden versterkt en kan de stad nog beter verworven worden met het landschap. Een voorbeeld hiervan is het verbinden van het centrum van Lelystad met de kust. Dergelijke ruimtelijk ingrepen kunnen van grote invloed zijn op de beleving van de stad als bewoner en bezoeker.

Voor middelgrote kernen zoals Emmeloord ligt er vooral een vernieuwingsopgave. Wijken en buurten zijn gelijktijdig en in hoog tempo gebouwd, met bijbehorende goede infrastructuur en basisvoorzieningen. Voor een deel van deze wijken en buurten is er sprake van verlies van voorzieningen, achterstallig onderhoud en een woonomgeving die niet meer aansluit op de wensen en behoeften van de bewoners. Om daar verandering in aan te brengen is aandacht nodig voor variëteit in voorzieningen en de kwaliteit van de ruimtelijke en sociale omgeving. Dit is een belangrijke voorwaarde voor een verdere groei van het aantal inwoners in de middelgrote kernen. Voor gebieden die nu nog niet onder druk staan kan - in alle gemeenten in Flevoland - gebruik worden gemaakt een systematiek van preventief werken in en aan wijken (preventieve wijkaanpak).

⁸ Op het punt van werkgelegenheid wordt verder ingegaan in de ontwikkelpijler 'Een sterke regionale economie'.

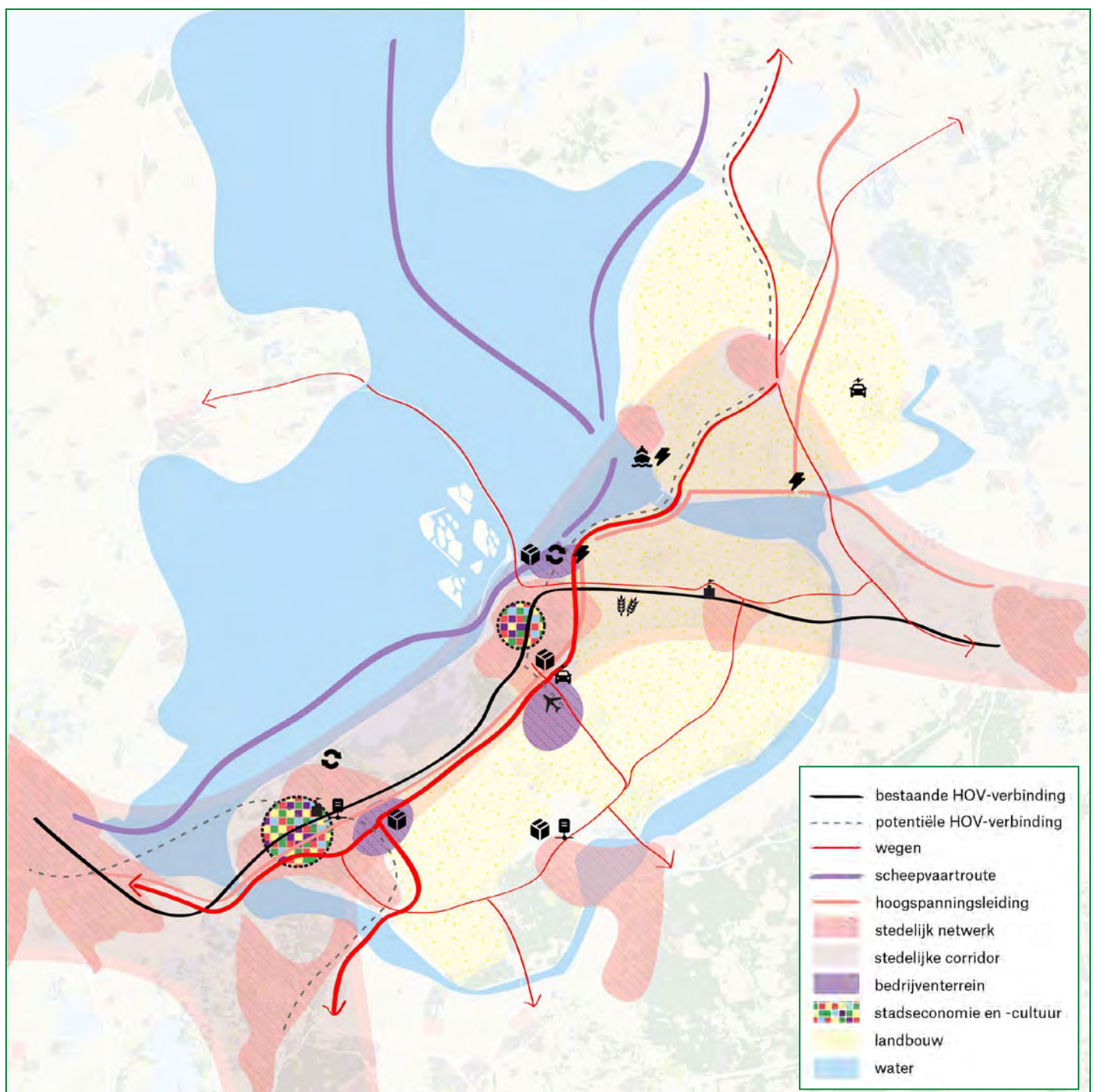
Doelen:

- De steden en dorpen in Flevoland zijn ontwikkeld tot levendige en vitale omgevingen waar het prettig en gezond wonen, werken, leren en recreëren is. Een ruim aanbod aan cultuur-, sport-, recreatie- en natuurvoorzieningen in de nabijheid van of verweven met woonwijken draagt hieraan bij. Dit draagt bij aan de positieve gezondheid van inwoners van Flevoland. Daarnaast is er in de verstedelijking aandacht voor de zachte kant van de stad zoals sociale cohesie en inclusiviteit. Ondersteunend aan de sociale structuur worden waar nodig ruimtelijke ingrepen gedaan.
- Het stedelijke karakter van de Flevolandse steden is versterkt met een robuuste stadseconomie en hebben hiermee een sterkere positie in het Stedelijk Netwerk Nederland. De steden bestaan uit diverse en dynamische omgevingen, met vele mogelijkheden tot sociale interactie. De omliggende kernen profiteren mee van deze ontwikkeling door onderscheidende en kwalitatief goede voorzieningen op regionaal niveau.

Ontwikkelpijler 2: Toekomstbestendige regionale economie

Onderdeel van een vitale samenleving is een toekomstbestendige economie waar men geld kan verdienen en zichzelf kan ontplooiën en ontwikkelen. En waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en actief deel kunnen nemen aan de samenleving. Dit vraagt om een sterk economisch profiel ondersteund met een florerend ecosysteem aan bedrijven, agrariërs en onderwijsinstellingen. Duurzaamheid staat voor Rijk en regio in dat profiel centraal. Daarvoor kan aangesloten worden op de bestaande economische bedrijvigheid die Flevoland nu rijk is, maar er zullen ook nieuwe wegen ingeslagen moeten worden. Onderdeel daarvan is de verdere verduurzaming van de landbouw - in Flevoland vooral bestaande uit akkerbouw. Flevoland kan in die transitie vooroplopen en (inter)nationaal als kwartiermaker optreden voor de gehele landbouwsector.

Figuur 3 Toekomstbeeld van Flevoland met een sterke regionale economie

Opgave: Doorontwikkeling economie

Het aantal banen in Flevoland is laag ten opzichte van het aantal mensen dat er woont. Voor werkgelegenheid is de Flevolandse beroepsbevolking op dit moment gericht op en afhankelijk van omliggende regio's. De ambitie is om de verhouding tussen arbeidsplaatsen en woningen in Flevoland beter in balans te brengen om meer bruisende steden te creëren, de reistijd naar werk voor Flevolandse inwoners te verkorten en in het algemeen het levensgeluk van inwoners te vergroten. Banen en verdienvermogen zijn immers een belangrijk onderdeel van een vitale samenleving.

Om banen en verdienvermogen in de regio te creëren, is bedrijvigheid nodig. Bedrijvigheid in steden, dorpen, havens, het landelijk gebied en op industriegebieden. Dat begint met investeren in sectoren die de ontwikkeling van de eigen samenleving versterken, zoals onderwijs, zorg, cultuur, recreatie en veiligheid. Deze sectoren vormen de basis voor vitale steden en dorpen en bieden vele banen voor de bewoners van de regio. Aanvullend is de ambitie gericht om economische activiteiten aan te trekken. Daarvoor is een sterke economische positie nodig met een duidelijk bovenregionaal onderscheidend economisch profiel. Flevoland kenmerkt zich op dit moment door verschillende clusters op uiteenlopende terreinen. Vijf clusters die er uit springen zijn de voedselverwerkende industrie, logistiek, voertuigtechnologie, maakindustrie en bouw. Deze clusters hebben een plek in de regio en zijn verbonden met het DNA van Flevoland. Het zijn sectoren met een dynamisch MKB-weefsel, maar die nog veelal klein zijn en onafhankelijk van elkaar opereren. Dat wil zeker niet zeggen dat deze clusters onbelangrijk zijn voor de Flevolandse economie. Elk cluster bestaat uit sterke en innovatieve bedrijven waar met gedrevenheid wordt gewerkt aan de toekomst van Nederland. Een voorbeeld is de voertuigtechnologie op Urk in het Maritime en het MITC op Marknesse. Dergelijke initiatieven raken het hart van het Flevolandse DNA, dat wordt gekenmerkt door innovatiekracht en ondernemerschap.

Voor het ontwikkelen van de Flevolandse economie is de opgave de bestaande clusters uit te bouwen zodat ze op bovenregionaal niveau onderscheidend zijn. Het potentieel hiervoor wordt in elk van de vijf genoemde clusters gezien. In de logistieke sector liggen bijvoorbeeld grote kansen om te komen tot bovenregionale ontwikkeling met een forse economische spin-off, te denken aan de Flevokust Haven. De basis voor de groei is dus aanwezig, maar vergt een verdere stimulans. De sleutel daarvoor ligt in betere interactie tussen clusters en met onderzoeks- en onderwijsinstellingen. De maakindustrie

kan betrokken worden in de ontwikkeling en productie van circulaire bouwelementen, innovaties in de voertuigtechnologie kunnen meteen toegepast worden in de logistiek en zo zijn er nog vele voorbeelden van potentiële uitwisseling van kennis, talenten en innovaties. Het benutten van deze kansen helpt de clusters volledig tot wasdom te komen en stimuleert de groei van een samenhangend economisch ecosysteem. Met de inzet op verdere clustervorming zet Flevoland tevens in op het versterken van triple helix samenwerking tussen lokale overheden, kennis- en onderwijs instellingen en bedrijfsleven. Op deze wijze kunnen vaardigheden in de beroepsbevolking ontstaan, wat een voedingsbodem voor nieuwe bedrijven en gevestigde bedrijven biedt om zich te blijven binden aan Flevoland. Tezamen ontstaat er zo een economisch motorblok voor de regio, wat verdienvermogen voor de regio en voor de rest van Nederland realiseert.

Het potentieel voor de ontwikkeling van de clusters in de Flevolandse economie zit voornamelijk in een duurzame economie die zich richt op drie (inter)nationale ontwikkelingen: klimaat en energie, digitalisering en sleuteltechnologieën en circulaire economie. De mogelijkheden van deze ontwikkelingen voor de bestaande clusters in Flevoland zijn talrijk. Zo kunnen circulaire bouwmaterialen worden gebruikt in de maakindustrie rondom Emmeloord voor de bouw van duurzame, modulaire woningen. De logistieke sector kan in de gehele circulaire economie een belangrijke rol pakken in het bij elkaar brengen van vraag en aanbod van materiaalstromen. Dit alles in lijn met de ambitie van het Rijksbrede programma Circulaire Economie. De voedselverwerkende industrie kan samenwerken met logistieke bedrijven om kortere voedselketens te realiseren en kringlooplandbouw dichterbij te brengen. De benodigde smart-mobility oplossingen daarvoor kunnen ontwikkeld worden in het MITC. Deze kunnen bovendien ook toegepast worden in het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid (SBaB). Flevolandse oplossingen hebben zo een bovenregionale impact. Kortom, inspelen op deze ontwikkelingen biedt kansen voor economische groei, maakt de Flevolandse economie klaar voor de toekomst en zorgt voor duurzame economische activiteiten die bijdragen aan de nationale opgaven.

De nadruk op duurzame economie in Flevoland stelt ook eisen aan de economische activiteiten die de regio aan zich wil binden in bredere zin. Het vraagt om bedrijvigheid met onder andere zo min mogelijk milieu-impact, watergebruik, CO₂-uitstoot en afval, en die op een goede manier past in het Flevolandse het landschap. Bedrijvigheid die het natuurlijk fundament robuuster en het landschap aantrekkelijker maakt.

Doelen:

- De Flevolandse clusters op het gebied van de voedselverwerkende industrie, logistiek, voertuigtechnologie, maakindustrie en bouw zijn verder gegroeid en onderscheiden zich op bovenregionaal niveau. De clusters versterken elkaar met vruchtbare samenwerkingen. Samen leiden ze tot een groei van productiviteit en werkgelegenheid, wat uitmondt in een duurzaam verdienvermogen op lange termijn.
- In de ontwikkeling van de Flevolandse economie wordt ingezet op (inter)nationale ontwikkelingen op het gebied van digitalisering, hernieuwbare energie en circulariteit. Op deze wijze wordt niet enkel gewerkt aan het versterken van de economische groei voor Flevoland, maar wordt ook gewerkt aan een toekomstbestendige economie en een bijdrage geleverd aan die onderwerpen waar een nationale urgentie bestaat.

Opgave: Versterken ruimtelijk-economische infrastructuur

Een sterke regionale economie wordt gemaakt door ondernemers die kansen pakken en werknemers aan zich binden die zich daarvoor inzetten. Daarvoor moeten de ondersteunende ruimtelijk-economische structuren op orde te zijn. Hierbij gaat het onder meer om de fysieke infrastructuur, kennisinfrastructuur en energie-infrastructuur. Voor het versterken van de Flevolandse economie ligt er een opgave om deze ruimtelijk-economische structuren te versterken, zodat bedrijven zich in de regio vestigen en ondernemers de mogelijkheden hebben om kansen te pakken.

De fysieke infrastructuur is van belang zodat bedrijven goede en bereikbare werklocaties hebben waar zij zich kunnen vestigen en ruimte hebben om te ontwikkelen. Dit moeten plekken zijn waar bedrijven en hun werknemers in verbinding kunnen komen met andere bedrijven. Plekken waar uitwisseling van kennis, innovatie en expertise plaats kan vinden. Het zijn dus niet alleen bedrijventerreinen buiten de stad, maar ook creatieve hotspots en bruisende werkomgevingen binnen kernen. Flevoland kent al verschillende van dit soort werklocaties, maar er zijn nog stappen te zetten. De meeste bedrijventerreinen zijn monofunctioneel en bevinden zich buiten de stad. Levendige binnenstedelijke milieus zijn er minder. De werklocaties zijn ook niet altijd goed bereikbaar, vooral niet met het OV. Verbetering hiervan zorgt ervoor dat werknemers gemakkelijker van hun huis naar hun werk kunnen reizen en dat het aantal

potentiële werknemers voor bedrijven toeneemt. Bovendien is bereikbaarheid essentieel voor de groei van bedrijven in de voedsel- of logistiek clusters omdat een goede verbinding met omliggende regio's het afzetgebied vergroot. Gezien de beoogde economische groei van de regio zijn er dus meer aantrekkelijke en bereikbare werklocaties nodig. In de keuzes hoe en waar deze omgevingen gecreëerd worden moet aandacht zijn voor bodem, water en natuur en een goede landschappelijke inpassing. Denk aan het natuur-inclusief van de bedrijventerreinen, met onder andere natuurdaken, om ze zowel aantrekkelijker als meer biodivers te maken.

Een goede kennis infrastructuur kenmerkt zich door een verscheidenheid aan instellingen en organisaties gericht op kennisontwikkeling, kennisverspreiding en kennistoepassing. Onderwijsinstellingen zijn hiervoor de basis. In Flevoland is het basis- en praktijkonderwijs goed vertegenwoordigd, al staat de kwaliteit van het onderwijs onder druk. In mindere mate is er in Flevoland hoger en universitair onderwijs aanwezig - uitgezonderd op het gebied van agro & food. Hierdoor trekken jongeren die een HBO of universitaire opleiding willen volgen weg uit de regio met de kans dat ze niet meer terugkomen. Dat terwijl juist deze opgeleide jongeren nodig zijn om de verschillende clusters in Flevoland verder te laten groeien. Hier ligt een opgave in het versterken van de kennis infrastructuur in Flevoland, om de beroepsbevolking op te leiden voor nieuwe ontwikkelingen en technologieën. De kansen daarvoor zitten in het koppelen van technische opleidingen in het middelbaar en hoger onderwijs met de innovatieve clusters in de regio. Te denken valt aan opleidingen die bijvoorbeeld aansluiten op de circulaire bouw, het bouwen van windmolens in de maakindustrie, de hoogtechnologische akkerbouw of data-technologieën. Daarvoor is niet één universiteit of hogeschool nodig, maar een verzameling aan specifieke opleidingsinstituten. Te denken valt aan hoofdvestigingen voor MBO en HBO en dependances van universiteiten, die aansluiten op de economische clusters in de regio. Op deze wijze ontstaat een goed geschoolde pool aan arbeidskrachten op alle opleidingsniveaus, die in de economische clusters aan de slag kunnen gaan en zich binden aan de regio.

Voor de economische ontwikkeling van Flevoland is een toereikende energie-infrastructuur een randvoorwaarde. Goede energievoorziening is van belang voor alle clusters, van de maakindustrie tot de voedselverwerkende industrie. Daar ligt een opgave voor Flevoland omdat het elektriciteitsnetwerk al verschillende knelpunten kent omdat op verschillende plekken de maximale capaciteit van het net is bereikt. Daarbij zullen toekomstige ontwikkelingen waarschijnlijk leiden tot meer

elektriciteitsverbruik, wat een beroep doet op de beschikbare netcapaciteit. Denk aan de ontwikkeling van datacenters, de verduurzaming van woningen en bedrijven, de groei van elektrisch vervoer en verdere ontwikkelingen op het gebied van waterstof en daarmee gepaard gaande elektrolyse. Om de elektriciteitsinfrastructuur tijdig in te richten in anticipatie op deze ontwikkelingen is duidelijkheid over ontwikkelingen nodig. Daar staat tegenover dat toekomstige ontwikkelingen nog een hoge mate van onzekerheid in zich hebben. Dat maakt het lastig om concrete maatregelen te nemen. Er ligt dus een opgave om de ontwikkeling van elektriciteits-infrastructuur gelijk op te laten gaan met de vraag naar meer netcapaciteit. Waar wel duidelijkheid over bestaat is dat er een verzwaring van de 380 kV-hoogspanningsverbinding verbinding tussen Diemen en Ens nodig is. De verzwaring van deze verbinding biedt bovendien kansen voor economische activiteit op de knooppunten langs dit tracé. Bedrijven kunnen op die knooppunten profiteren van de goede aansluiting op de elektriciteitsvoorziening.

Doelen:

- Flevoland kent een ruim aanbod aan multifunctionele werklocaties waar bedrijven zich kunnen vestigen en mensen elkaar kunnen vinden en ontmoeten om samen innovaties te ontwikkelen, kennis uit te wisselen en elkaars expertise te benutten. De bereikbaarheid van deze locaties is op orde en ze zijn passend in het Flevolandse landschap.
- In algemene zin is er aandacht voor de kwaliteit van het onderwijs door het bevorderen van talent ontwikkeling en groei. Meer specifiek is de kennis infrastructuur in Flevoland uitgebreid met technische opleidingen op alle niveaus, van lager praktijkgericht tot het hoger en universitair onderwijs, gekoppeld aan de kansrijke economische clusters.
- De elektriciteitsinfrastructuur in Flevoland is aangepast om voldoende capaciteit te bieden voor toekomstige ontwikkelingen. Om met onzekerheden om te kunnen gaan en tevens tijdig te kunnen programmeren, trekken (lokale) overheden en (lokale) netbeheerders in een vroeg stadium van ontwikkelingen samen op.

Opgave: *Verduurzaming landbouw*

De landbouwsector staat op nationaal niveau voor een grote opgave. De maatschappelijke druk om de milieu-impact te verminderen wordt steeds groter. De landbouw in Nederland draagt bij aan CO₂-uitstoot, nutriëntenbelasting van grond-

en oppervlaktewater, stikstof-uitstoot naar de lucht, emissies van giftige stoffen en uitputting van de bodem. Om dit te verminderen zet de Rijksoverheid in op een transitie naar meer duurzame landbouw. Die transitie is in Flevoland al in gang gezet. Zo is de Noordoostpolder voorloper in duurzame akkerbouw, heeft Dronten de meeste biologische boeren van Nederland en heeft de landbouw in heel Flevoland grote opbrengsten per hectare met relatief lage milieu-impact. De ambitie is deze verduurzaming door te zetten, en dan vooral gericht op de akkerbouw, tuinbouw, bosbouw en visserij. Niet alleen omdat de natuurlijke systemen onder invloed staan van de landbouw, maar ook andersom: de landbouw is afhankelijk van de vruchtbaarheid van de bodems, goede waterkwaliteit en een omgeving met veel biodiversiteit.

De verduurzaming van de landbouw vraagt om verschillende maatregelen. Met de diversificatie van teelten kan de uitputting van de bodem worden tegengegaan, met natuur-inclusieve landbouw kan de biodiversiteit worden hersteld, met kringlooplandbouw kan de nutriëntenkringloop kleiner gemaakt worden en met duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt de emissie van schadelijke stoffen naar het milieu verminderd. Aan de consumenten kant kan de consumptie van meer plantaardige eiwitten en lokale producten bijdragen aan verduurzaming van het gehele voedselsysteem. Samengevat is de opgave meer rekenschap te geven aan de impact van de landbouw op bodem, water en biodiversiteit evenals eetpatronen aan te passen om te zorgen dat er in de toekomst ook voldoende voedsel aanwezig is binnen de grenzen van het natuurlijk fundament. Om dit te realiseren zijn ook ruimtelijke aanpassingen nodig om het landgebruik beter aan te laten sluiten bij de mogelijkheden die bodem, water en biodiversiteit bieden. Het Rijk kan hier als bezitter van grote delen landbouwgrond een sturende rol in spelen. Rijk en regio kunnen ook gerichte maatregelen gebruiken om de voedselconsumptie te verduurzamen met onder andere kortere ketens van akker tot consument. Bij al deze maatregelen moet altijd oog zijn voor de verdienmodellen van agrariërs om in een duurzamer voedselsysteem voldoende inkomsten te behouden.

Om de landbouwtransitie te realiseren zal nog veel kennis ontwikkeld moeten worden en in de praktijk worden toegepast. Dit is een grote economische kans voor de landbouw in Flevoland. Met haar goede uitgangspositie in natuurlijke bodemkwaliteit en netwerken en het aanwezige (internationale) groene onderwijs kan de regio uitgroeien tot dé regio voor duurzame landbouw. De innovaties die gaandeweg ontwikkeld worden zijn internationaal te vermarkten en vergroten het verdienvermogen van de agrarische sector. Aanjagen van deze

ontwikkeling vraagt om een goede verbinding tussen de praktijk en de wetenschap. De eerste lijntjes liggen daar nu voor in de regio, met bijvoorbeeld de Boerderij van de Toekomst en Aeres, maar uitbreiding is gewenst.

In de ontwikkeling naar een duurzame landbouw verwachten we veel van de hoogtechnologische innovaties. Verdere robotisering van de akkerbouw maken bijvoorbeeld precisie- en pixellandbouw mogelijk met verbetering van bodemkwaliteit en vermindering van het gebruik van pesticiden tot gevolg. Een ander voorbeeld is het gebruik van *big data* om telers te helpen betere beslissingen te maken in hun bedrijfsvoering. Om dit soort kansen te pakken is een goede samenwerking nodig tussen de landbouw en de maakindustrie en digitale clusters. De transitie van de landbouw is dus geen opgave voor de agrarische sector alleen, ook de eerder aangehaalde economische clusters dragen hieraan bij en kunnen ervan profiteren.

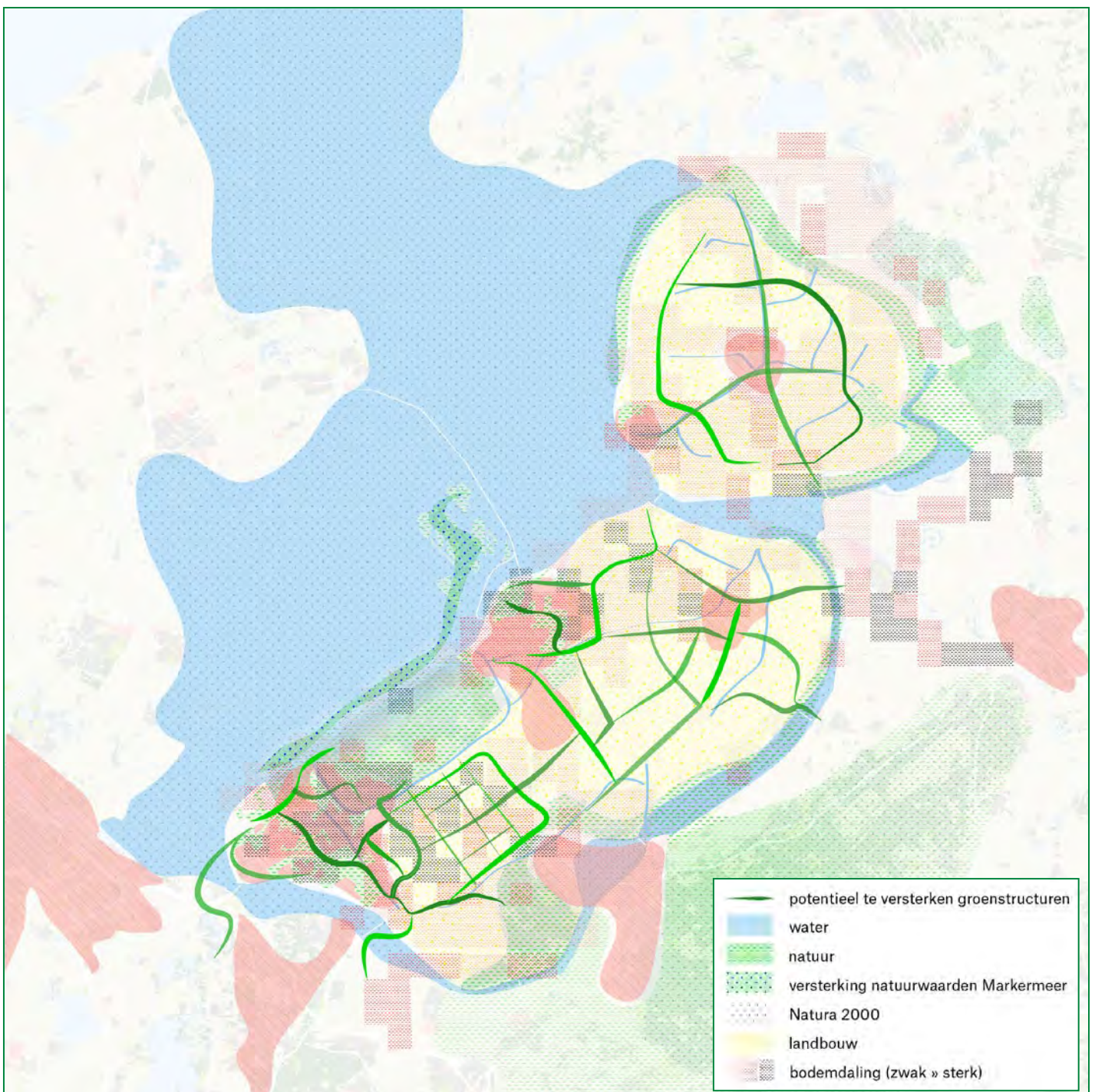
Doelen:

- Flevoland wordt in Nederland voorloper in de duurzame akkerbouw, tuinbouw en bosbouw en pakt zijn verantwoordelijkheid in de nationale opgave om de landbouw te verduurzamen. Er is daarvoor genoeg ruimte voor duurzame hoogproductieve akkerbouw en de regio wordt experimenteergebied voor (hoogtechnologische) innovaties op het gebied van duurzaam boeren waarna deze (inter-)nationaal toegepast kunnen worden.
- De Flevolandse landbouw ontwikkelt zich met oog voor bodem- en waterkwaliteit en biodiversiteit. Dat betekent onder andere dat er rekening wordt gehouden welk type landbouw op welke plek mogelijk en wenselijk is, met oog voor de effecten op het verdienvermogen van agrariërs.

Ontwikkelpijler 3: Robuust natuurlijk fundament

Flevoland is een provincie met veel water, natuur en vruchtbare bodems. De grenzen van water, bodem en biodiversiteit worden echter op sommige plekken bereikt met achteruitgang van kwaliteit tot gevolg. Er liggen flinke opgaven voor het verbeteren van water- en bodemkwaliteit, tegen- of omgaan van bodemdaling, klimaatadaptatie en verbeteren van de biodiversiteit. We moeten daarom de komende jaren meer rekenschap geven aan het natuurlijk fundament en maatregelen nemen om het fundament robuuster te maken. De druk op de ruimte is groot. Ruimtelijke keuzes die tot nu toe vanuit een ontwikkeling logisch waren, verdienen soms vanuit het natuurlijk fundament een andere afweging. Deze keuzes zijn nú nodig om onhoudbare situaties voor te zijn en problemen niet af te wentelen op de toekomst.

Figuur 4 Toekomstbeeld voor Flevoland met een duurzaam natuurlijk fundament

Opgave: Bewaken en verstreken van de grenzen van het natuurlijk fundament

Op tal van terreinen in Nederland zien we dat het menselijk handelen de grenzen overschrijdt van wat onze natuurlijke ecosystemen aankunnen. Het is duidelijk dat er een grote opgave ligt om onze impact op ecosystemen te verkleinen. Daarom is het realiseren van alle voorgaande ruimtelijke ontwikkelingen afhankelijk van de mogelijkheden die het natuurlijke fundament van bodem, water en biodiversiteit biedt. De ontwikkelingen kunnen niet los worden beschouwd van het natuurlijk fundament. De gezondheid van de bodem, grond- en oppervlaktewater en de biodiversiteit geven de mogelijkheden en grenzen voor de verdere groei van het aantal woningen, economische clusters en de landbouw. Hierbij dient expliciet rekening te worden gehouden met reeds bekende opgaven zoals het stikstofdossier en de Kaderrichtlijn Water (KRW).

In Flevoland lopen we nu al op verschillende plekken tegen de grenzen van het natuurlijk fundament aan. De vruchtbaarheid van de bodem gaat in de gehele provincie achteruit door uitputting van de bodem. De bodem verdicht steeds verder waardoor de gezonde bodemstructuur verloren gaat. De bodemdaling zet zich voort met een verwachte daling in sommige gebieden tot wel 60 cm in 2050. De biodiversiteit komt steeds verder onder druk te staan door onder andere toenemende verstedelijking en monoculturen in de akkerbouw. De zeespiegelstijging leidt tot meer zoute kwel en risico's op hoogwater. Dit zijn allen ernstige ontwikkelingen die de vraag doet oproepen hoeveel 'ruimte' er is voor verdere verstedelijking en groei van de economie in Flevoland. Willen we de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen een plek geven in Flevoland, dan moeten we de grenzen van bodem, water en biodiversiteit bewaken en de kansen die de Flevolandse omgeving biedt beter benutten. Dat zal niet makkelijk zijn. Het vergt keuzes waar en hoe we welke ruimtelijke ontwikkelingen laten plaatsvinden. Denk aan het ruimte houden voor natuurlijke ecosystemen bij het bouwen van nieuwe woonwijken en het bestemmen van landbouw, woningen, recreatie en bedrijvigheid in afstemming met de eigenschappen en het functioneren van het bodem-watersysteem.

Naast het op een goede manier inpassen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, ligt er ook een opgave in het aanpassen van het huidige ruimtegebruik in de regio. De bovenstaande ontwikkelingen laten namelijk zien dat de grenzen van het duurzaam fundament op verschillende plekken in Flevoland al wordt overschreden. De economische waarde van deze gebieden gaat achteruit, en opbrengsten blijven achter. Het

natuurlijk fundament moet dus robuuster worden. Dat vraagt in sommige gebieden om een nieuwe blik op het ruimtegebruik. Het ruimtegebruik moet dan aangepast worden aan de omstandigheden van biodiversiteit, bodem en water. Denk aan het toevoegen van grote natuurlijke bosgebieden waar de bodem als buffer kan dienen door in perioden van neerslag veel water op te nemen en deze vasthouden voor tijde van droogte. Of het aanpassen van pleinen, straten en gebouwen zodat er ruimte is voor waterberging, biodiversiteit en groen.

Voor een robuuster natuurlijk fundament zijn ook maatregelen nodig om de biodiversiteit in Flevoland te verbeteren. Flevoland kent al grote natuurgebieden die hier aan bijdragen zoals het Horsterwold, het Markermeer-IJmeer, het Pampushout en Het Nationaal Park Nieuwland met zijn deelgebieden de Marker Wadden en de Oostvaardersplassen. Ondanks dat deze gebieden nog relatief nieuw zijn, hebben zij hun meerwaarde voor recreatie, biodiversiteit en natuurlijke ecosystemen al bewezen. De natuurgebieden liggen echter nog vrij geïsoleerd. Door ze te verbinden kan de ecologische waarde worden vergroot omdat er dan een samenhangend ecosysteem ontstaat dat voortbouwt op de kwaliteit van de grote natuurgebieden. Dit vraagt om een fijnmazige dooradering van het landelijk en stedelijk gebied met natuur-inclusieve landbouw en verstedelijking. Ook buitendijs zijn dit soort verbindingen nodig met bijvoorbeeld stapstenen die de vooroevers van de Marker Wadden verbinden met de natuur in de polders. Met dit soort ingrepen wordt niet alleen de ecologische kwaliteit vergroot, maar ook de aantrekkelijkheid van landschappen en steden.

Doelen:

- Het natuurlijk fundament is (mede)bepalend in de ruimtelijke keuzes en de ontwikkelingen leiden ten minste niet tot achteruitgang en waar mogelijk tot een verbetering van de leefomgeving. Bodemkwaliteit, waterhuishouding en biodiversiteit geven de kaders voor wat er ruimtelijk mogelijk is in verstedelijking en economische ontwikkeling. Waar deze grenzen nu worden overschreden zoeken we naar een andere functieverdeling om de achteruitgang van het fundament tegen te gaan.
- Het natuurlijk fundament van Flevoland is robuust en toekomstbestendig. Dat betekent dat de biodiversiteit in landelijke en stedelijke gebieden toeneemt, de bodemkwaliteit verbetert, bodemdaling wordt geminimaliseerd en stad en land klimaatadaptief zijn. Met deze ontwikkelingen wordt Flevoland het 'Groen-blauwe Hart' van Nederland; een aantrekkelijk gebied voor mensen, dieren en planten.

Over de brug komen

Strategische Agenda Flevoland 1.0

